

Makedonika

Vol 12 (1972)

Αφιερύεται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Le dialecte de Langada (près de Thessalonique)

Νίκος Β. Κοσμάς

doi: [10.12681/makedonika.1013](https://doi.org/10.12681/makedonika.1013)

Copyright © 2015, Νίκος Β. Κοσμάς

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κοσμάς Ν. Β. (1972). Le dialecte de Langada (près de Thessalonique). *Makedonika*, 12, 317–360. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1013>

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ*

Ι. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Α. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

1. Ἀνάπτυξη φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη προθετικοῦ α

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι διαδεδομένο σὲ ὄλη τὴν Ἑλλάδα¹: *γρήγορα* > *ἀγγήγορα*, *κόλλα* > *ἀκόλλα*, *κολῶ* > *ἀκουῶ*, *ρημάζω* > *ἀρμάζω*, *λιμπίζομαι* > *ἀλ'βίζομαι*, *φωλλάδα* > *ἀφ'λλάδα*, *λιποῦμαι* > *ἀλιποῦμαι*.

β) Ἀνάπτυξη ι

Ἀνάμεσα σὲ δυὸ τελικὰ σύμφωνα: *ἀλέτρι* > *ἀλέτρι* > *ἀλέτρι*.

2. Ἀφαίρεση ἀρχικῶν φωνηέντων

α) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ α²: Ἀναστάσιος > Ἀναστάσης > *Ναστάης*, Ἀναστασία > *Ναστασιά*, Ἀπόστολος > Ἀποστόλης > *Ποστούλ'ς*, Ἀθανάσιος > Ἀθανάσης > *Θανάης*, ἀπόμεινα > πόμ'να, ἀναγκάζω > *νγκάζω*, ἀνακατώω > *νικατώων*, ἀνεβαίνω > *νιβαίνων*, ἀπόφι > *πόφι*.

β) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ο³: *ὄνειρέομαι* > *νειρέομαι*.

γ) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ι⁴: *ὑποκάμισο* > *π'κάμ'σον*.

* Γιά τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ δὲν ἔχει γραφῆ τίποτα. Ἐτσι οἱ δυσκολίες ποὺ συνήντησα ἦταν πολλές. Ἡ μελέτη βασίζεται σὲ ἀτομικὴ συλλογὴ ποὺ ἔκαμα στὴ δεκαετία 1950-1960, ὅταν ὑπηρετοῦσα στὸ Λαγκαδᾶ ὡς δάσκαλος.

Στὴ σύνταξη τῆς μελέτης, στὴν κατάταξη καὶ ἐρμηνεία τῶν φαινομένων μὲ βοήθησε πολὺ ὁ καθηγητῆς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ποὺ καὶ ἀπὸ δῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 20. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 19. Α. Γ. Τσοπανάκη, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, «Μακεδονικά», τ. Β' (1941-1952), σ. 266 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 9.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ά., σ. 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.ά., σ. 10.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ά., σ. 33.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ά., σ. 34.

3. Μεταβολή ἀρχικῶν φωνηέντων

Ἡ μεταβολή τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων εἶναι φαινόμενο σποραδικό σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹.

α) Π ρ ὀ ς τ ὀ α: ἐκκλησία>ἀγλησά, ἐντροπή>ἀδρονπή, ἀδρέπουμι, ἐγγονή>ἀγονή, ἐξαδέλφη>ἀξαδέρφ, ὄστρακο>ὄστράκα>ἀστριχιά.

β) Π ρ ὀ ς τ ὀ ο (ου): ἐχθρός>ὄχτρος>ὄχτρος, ἔμπνο>ὄβιου>οὐδιάζου.

4. Κόφωση τῶν ἀτόνων ε σὲ ι καὶ ο σὲ υ

Ὁ γενικός αὐτὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ἴδιωμα τοῦ Λαγκαδά²:

α) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ε τρέπεται σὲ ι: παιδί>πιδί, θέλετε>θέλιτι, σὲ>σί, κρέμεται>κρέμιτι, παίζετε>παίζιτι>παίζ'τι, ἔπαιξα>ἐπιξα, ζαλιζομαι>ζαλιζομι, ζαλιζεσαι>ζαλιζισι, ἐργάτης>ιργά'ς, ἐλάφι>ιλάφ'.

β) Τ ὀ ἄ τ ο ν ο ο τρέπεται σὲ ου: βλέπω>γλέπον, ἄνθρωπος>ἄθρουπος, ὁ λόγος>οὐ λόγους, τὸ παιδί>τοῦ πιδί.

5. Ἀποβολή ἀτόνων ι καὶ ου

Ὁ σχετικός νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ στὸ Λαγκαδιανὸ ἴδιωμα. Μόνο πού τὸ τελικὸ ι προτοῦ φύγει οὐρανώνει τὰ προηγούμενα σύμφωνα, *ξ, γ, ζ, λ, ν*, κι ἔτσι μετὰ τὴν ἀποβολή του ἡ οὐρανικότητα μένει.

α) Ἀποβολή ι³: δουσέκι>δουσέξ, βαρδάκι>βαρδάξ, ξιλίκι>ξ'λιξ, οὐτζάκι>οὐτζάξ, φουρκάλι>φουρκάλ', ἀζάλη>ἀζάλ', καμίνι>καμίφ', ἀλατισμένη>ἀλατ'-σιμέν', φιλήσω>φ'λήσου, κόκκινο>κόκκ'νου, τινάζω>τ'νάζου.

β) Ἀποβολή ου: τσουνάλ>τσ'κάλ', δουλειά>δ'λειά, χονέρι>χ'νέϑ', ὑποκάμισο>π'κάμ'σου, τραγουδῶ>τραγ'δῶ, ἄκουσα>ἄκ'σα, κουβαλάω>g'βανῶ, κουβάς>g'βάς, γράφουν>γράφ'ν, παίζουν>παίζ'ν.

6. Ἀποβολή νόθων ι καὶ υ

α) Ἀποβολή νόθου ι⁴: ἐφημερίδα>ιφημιοίδα>θημιοίδα, θάρεσα>θάρι-σα>θάρ'σα.

1. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 274. Π. Ἀρβαρινίου, Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριον, 1909, σ. 26. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 9.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 11. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 23. Τοῦ ἴδιου, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 14. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Περί τῆς ἀποβολῆς τῶν νόθων ι καὶ υ ἐν τῇ νέῃ Ἑλληνικῇ,

Ἐδῶ ἔχομε καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -εα, ποὺ τὸ ε ἔγινε ι καὶ ἀποβλήθηκε, ὕστερα ἀπὸ συνίζηση¹: *καλογραία* > *καλονογριά* > *καλονογρά*, *ἀποκρέα* > *ἀποκκριά* > *ἀποκκρά*, *κοπρέα* > *κονοπριά* > *κονοπρά*, *μακρέα* > *μακκριά* > *μακκρά*.

β) Ἄ π ο β ο λ ῆ νόθου *υ*²: Ἰ *Ὀλυμπία* > Ἰ *Ὀύλυβία* > Ἰ *Αυβία*, Ἰ *ὄλονογριά* > Ἰ *ὄλονοθριά* > Ἰ *λονογοθριά*, Ἰ *λωνόπετρα* > Ἰ *λωνόπιτρα* > Ἰ *λ'νοπιτρα*.

7. Ἄφομοίωση

Π ρ ὀ ς τ ὸ *α*³: *πανηγύρι* > *παναῦρ'*, Ἰ *νεμοζάλη* > Ἰ *ναμουζάλ'*.

8. Ἀνάπτυξη

Τ ο ὕ ον: Στὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μου* ἀναπτύσσεται *ου*, ὅταν ἢ προηγούμενη λέξις λήγει σὲ σύμφωνο⁴: Ἰ *πατέρας μου* > Ἰ *ου πατέραζ μου* > Ἰ *ου πατέραζ μ'* > Ἰ *ου πατέραζ 'ουμ*, Ἰ *ἄντρας μου* > Ἰ *ου ἄντραζ μου* > Ἰ *ου ἄντραζ μ'* > Ἰ *ου ἄντραζ 'ουμ*, Ἰ *γιός μου* > Ἰ *ου γιόζ μου* > Ἰ *ου γιόζ μ'* > Ἰ *ου γιόζ 'ουμ*, Ἰ *λιμός μου* > Ἰ *ου λιμόζ μου* > Ἰ *ου λιμόζ μ'* > Ἰ *ου λιμόζ 'ουμ*.

9. Ἄλλες ἀλλοιώσεις φωνηέντων

Σποραδικὰ ἔχομε καὶ τίς παρακάτω ἀλλοιώσεις φωνηέντων:

α > *ε*⁵: *χαντάκι* > *χιδέκ'*.

α > *ι*⁶: Ἰ *αφαλός* > Ἰ *ιφαλός*, *χαντάκι* > *χιδέκ'*.

α > *ου*⁷: *παξιμάδι* > *πονεμάδ'*, *παπάρα* > *πονπάρα*.

ε > *ου*: *τεμπέλης* > *τουβέλ'*, *τεμπελχανάς* > *τουβιλχανάς*, *τεμπελιάζω* > *τουβιλιάζω*.

η > *ου*⁸: *ζήλεια* > *ζούλεια*, *τσαντήρι* > *τσαδούρ'*.

ο > *ε*⁹: *κατώφλι* > *κατέφλ'*.

«Ἀθηνᾶ», τ. 43 (1931), σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 15. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 11.

1. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

2. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 16. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 12.

3. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 32 καὶ 33. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 14.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 21.

5. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32. Δ. Ε. Τομπαϊδῆ, ἔ.α., σ. 16.

9. Ν. Π. Ἄνδριώτῃ, ἔ.α., σ. 32.

B'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Ἀνάπτυξη συμφώνων

Ἀνάπτυξη η ν: Ἀπὸ συνεκφορὰ μὲ προηγούμενο τελικὸ ν¹: ἥλιος>νήλιος, ἴσκιος>νίσκιος, ἴσκιωμα>νίσκιωμα, ἴσκιώματα>νίσκιώματα, ἔπνος>νέπεινος, οὐρά>νουρά

2. Ἀλλοίωση συμφώνων

A. Σύμφωνα ἀπλᾶ πρὶν ἀπὸ φωνήεντα καὶ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα

Τὰ συριστικὰ καθὼς καὶ τὰ ξ καὶ ψ προφέρονται παχιά, ὅταν ἀκολουθοῦν ε καὶ ι²: σήμερα>σήμυρα, σὶ λέγω>σὶ λέου, ἐσένα>ιδένα, ἡ μέση της>ἡ μέσητης, νὰ σὶ πῶ>νὰ σὶ πῶ, πατημασιὰ>πατ'μασά, Τάσιος>Τάσους, ζιβγάρι>ζιβγάρο', ζιβζέκης>ζιβζέξ', ξέρω>ξέρον, ἄξιος>ἄξους, ξιφτίζω>ξιφτίζου, ψές>ψές, ψέμματα>ψέμματα, ἀνεψιά>ἀν'ψά.

β>γ: βογγάει>γουργάει.

β>φ: Τὸ ἤχηρὸ β τρέπεται σὲ ἄηχο φ πρὶν ἀπὸ τὸ κ³: ἀνέβηκα>νιέβ'κα>νιέφ'κα, κατέβηκα>κατέβ'κα>κατέφ'κα.

ζ>σ: Τὸ ἤχηρὸ ζ τρέπεται σὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ κ: γουρσοῦζικα>οῦρσοῦσ'κα.

γ>κ: γαριφαλιά>καρραφιλιά, γαρίφαλα>καρραφίλια.

γ>ν: φεύγω>φένου.

γ>χ: λιγνός>λιχνός.

δ>θ: Στὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες τὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ κ τρέπεται σὲ θ⁴: ιδικός>θ'κός, δική>θ'κή, δικὸ>θ'κό, ιδικὲς>θ'κιές.

θ>δ: Στὸ μόριο θά: θά>δά.

θ>τ: ἦρθαν>ἦσαν, ἦρθαμε>ἦσταμι.

κ>g: ἐκκλησία>άgλησά, ἀκίς>άgίδα, κουβᾶς>g'βᾶς, κουβαλῶ>g'βανῶ.

λ>ν: κουβαλῶ>g'βανῶ.

Τὸ ὑγρὸ λ καὶ τὸ ἔρρινο ν προφέρονται ὡς οὐρανικὰ πρὶν ἀπὸ τὸ ε σὰν τὸ ἰταλικὸ gl καὶ σὰν τὸ γαλλικὸ gn⁵: λέω>λέου, κλαίω>κλαίον, λές>λές, κανένας>κανένας, τρανές>τρανές, φωνές>φονές, γυναίκα>γ'νέκα, ἀνέβηκα>ν'έφ'κα.

1. N. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 44. Δ. Ε. Τομπαιῆδη, ἑ.ἀ., σ. 23.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 27. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ. Δ. Ε. Τομπαιῆδη, ἑ.ἀ., σ. 17.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

5. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

φ>θ: *έφημερίδα*>*φημιρίδα*>*θημιρίδα*.

Β. Συμφωνικά συμπλέγματα

α) γγ και γκ>g¹: *άγγειο*>*άγειό*, *άναγκάζω*>*νιγάζω*.

β) μι>b²: *μπόρα*>*βόρα*, *άμπέλι*>*άβέλ*'.

γ) ντ>d³: *δέντρο*>*δέτρον*, *άντρας*>*άδρας*.

δ) βλ>λλ⁴: *βλέπω*>*γλέπον*, *σουβλι*>*σουγλί*, *σουβλισμένα*>*σουγλισμένα*, *βλέφαρο*>*γλέφαρον*>*γλέφαρον*.

ε) κτ>χτ. Τό σύμπλεγμα κτ πού προήλθε άπό τήν άποβολή ένδιαμέσου φωνήεντος τρέπεται σέ χτ: *κοιτάζω*>*κ'τάζου*>*χτάζου*.

στ) σ ήχηρό>ζ⁵. Τό σ έπηρεάζεται ήχητικά άπό τό γειτονικό ήχηρό: *συμπέθερος*—*συμπεθέρα*>*ζέθειρος*—*ζιθίερα*.

3. Μετάθεση συμφώνων

Η μετάθεση στο ιδίωμα του Λαγκαδά περιορίζεται μόνο στο σύμφωνο ρ⁶: *κίτρνος*>*κίτιρνος*, *κιτρινάδα*>*κιτιρινάδα* (ίκτηρος), *πριόνι*>*πιριγιόν'*, *δρεπάνι*>*δριπάν'*, *στέργω*>*στρέγω*.

4. Άνομοίωση συμφώνων

α) Άνομοιωτική άλλοίωση

ρ—ρ>λ—ρ⁷: *περιστέρα*>*πιλιστέρα*, *Γρηγόρης*>*Γληγόρ'ς*, *γρήγορα*>*άγλήγορα*.

β) Άνομοιωτική άποβολή συμφώνου

Τό σ και τό ζ στις καταλήξεις -σης και -zeis άποβάλλονται άνομοιωτικά⁸: *νά ζήσης*>*νά ξήης*, *νά όργώσης*>*νά γουργώης*, *νά φεματίσης*>*νά ψματίης*, *νά πουλήσης*>*νά πουλήης*, *φονάζεις*>*φονάεις*, *διαβάζεις*>*διαβάεις*, *σφάζεις*>*σφάεις*.

γ) Άνομοιωτική άποβολή συλλαβής⁹: *συνενοοΐμαι*>*σοννονοΐμι*>*σοννοΐμι*, *σνονόματος*>*σ'νόματος*, *κοιμούσασταν*>*κ'μούσταν*, *ήσασταν*>*ήσταν*.

1. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

2. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

3. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 115.

4. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό ιδίωμα του Λιβισιού της Λυκίας, σ. 48.

5. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 20.

6. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 281 κ.έ. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 49. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 23 κ.έ.

7. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 50.

8. Ν. Π. Άνδριώτη, Τό γλωσσικό ιδίωμα της Χαλκιδικής, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1955, σ. 116. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282.

9. Α. Γ. Τσοπανάκη, έ.ά., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαΐδη, έ.ά., σ. 25.

5. Ἀποβολή συμφώνων

α) Το υ γ

Στήν ἀρχή τῆς λέξης πρὶν ἀπὸ φωνῆεν¹: *γουρσοῦζης* > *οὔρσοῦης*, *γουρσοῦξικα* > *οὔρσοῦσ'κα*, *γιλέκο* > *ἰλέκ'*, *γυρεῦο* > *ἰρεῦο*.

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα²: *Χριστοῦγεννα* > *Χριστοῦῖνα*, *ἀνώγι* > *ἀνώϊ*, *κατόγι* > *κατόϊ*, *μαγειρεῦο* > *μαγειρεῦο*, *πανηγύρι* > *παναγίρι* > *παναῖρ'*, *πηγαῖο* > *πιαῖο*.

β) Το υ τ

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *ι* καὶ *ο* τὸ *τ* βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα ἀποβάλλεται³: *ζαλίστηκα* > *ζαλίστ'κα* > *ζαλίσ'κα*, *νηστικὸς* > *νηστ'κὸς* > *νησ'κός*, *ἀντρονπιάστηκα* > *ἀδρονπιάστ'κα* > *ἀδρονπιάσ'κα*, *μαζώχτηκα* > *μαζώχτ'κα* > *μαζώχ'κα*, *δάχτυλο* > *δάχτ'λο* > *δάχ'λο*, *δαχτυλίδι* > *δαχτ'λίδ'* > *δαχ'λίδ'*, *πέφτων* > *πέφτ'ν* > *πέφ'ν*.

Τὸ *τ* ἀποβάλλεται καὶ σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*⁴: *αὐτ'νοῦ* > *αὐ'νοῦ*, *αὐτ'νοί* > *αὐ'νοί*, *αὐτ'νοὺς* > *αὐ'νοὺς*, *αὐτ'νῶν* > *αὐ'νῶν*.

γ) Το υ χ

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνῆεντα⁵: *ἀστόχησα* > *στόη'σα*, *ξαστόχησα* > *ξιστό'ησα*.

2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Α'. ΟΝΟΜΑ

1. Τὸ ἄρθρο

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: *οὔ* γιὰ τὸ ἄρσενικό, *ἠ* γιὰ τὸ θηλυκό καὶ *τοῦ* γιὰ τὸ οὐδέτερο γένος. Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *«ί»*⁶, ποὺ βρίσκομε σὲ ἄλλα βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα δὲν ὑπάρχει στὸ γλωσσικό ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδά.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικό ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικό ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 21.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικό ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145, κ.ε. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἑ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 22.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 75-76.

5. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 35. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 53.

6. Β. Δ. Φόρη, Τὸ ἄρσενικό ἄρθρο *ι* στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη

2. Ἡ κλίση τῶν ὀνομάτων

Οἱ πληθυντικοὶ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων σὲ *-αῖοι* παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφὴ *-οί*, π.χ. *οἱ κουμπαραῖοι—οἱ κουβαροί, οἱ νοικοκυραῖοι—οἱ νοικοκυροί, οἱ μισθονκλιαραῖοι—οἱ μισθονκλιανοί, οἱ τσιαπλιακαῖοι—οἱ τσιαπλιακοί*.

Ἡ γενικὴ πτώση ἐκφράζεται περιληπτικὰ μὲ τὴν πρόθεση *ἀπὸ* καὶ *αἰτιατικῆ*¹, π.χ. *τσακίσκι τοῦ χιροῦλλ' ἀπ' τῆ στάμνα*, ἀντὶ τῆς στάμνας, *τοῦ σαμάρ' ἀπ' τοῦ γαδούρ'*, ἀντὶ τοῦ γαῖδουριοῦ, *τοῦ νιρὸ ἀπ' τῆ βρουχῆ*, ἀντὶ τῆς βροχῆς, *τὰ ροῦχα ἀπ' τὰ πιδιά*, ἀντὶ τῶν παιδιῶν.

3. Οὐσιαστικά

Ἄρσενικά

	Σὲ -ὸς		Σὲ -ος		Σὲ -ος
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ ἀδιρφὸς</i>		<i>οὐ κουβάρους</i>	<i>οὐ ἄνθρουπους</i>	
Αἰτ.	<i>τοὺν ἀδιρφὸ</i>		<i>τοὺν κουβάρου</i>	<i>τοὺν ἄνθρουπου</i>	
			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οἱ ἀδιρφοί</i>		<i>οἱ κουβαροί</i>	<i>οἱ ἄνθρῶπ'</i>	
Αἰτ.	<i>τ'ς ἀδιρφοί</i>		<i>τ'ς κουβαροί</i>	<i>τ'ς ἄνθρῶπ'</i>	
	Σὲ -ῆς		Σὲ -ης		Σὲ -ης
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ μαῖταπτηῆς</i>		<i>οὐ βακάλ'ς</i>	<i>οὐ νοικονκύρ'ς</i>	
Αἰτ.	<i>τ' μαῖταπτηῆ</i>		<i>τ' βακάλ'</i>	<i>τ' νοικονκύρ'</i>	
			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οἱ μαῖταπτηῆδεις</i>		<i>οἱ βακάλ'δεις</i>	<i>οἱ νοικονκυροί</i>	
Αἰτ.	<i>τ'ς μαῖταπτηῆδεις</i>		<i>τ'ς βακάλ'δεις</i>	<i>τ'ς νοικονκυροί</i>	
	Σὲ -ᾶς		Σὲ -ἔς		
			Ἐνικός ἀριθμὸς		
Ἄν.	<i>οὐ βασιλιάς</i>		<i>οὐ βαχτσῆς</i>		
Αἰτ.	<i>τοὺν βασιλιά</i>		<i>τ' βαχτσῆ</i>		

1956, Α. Ι. Θ α β ῶ ρ η, Ἡ προέλευση τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου *ι* τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», τ. 16 (1958-59), σ. 189 κ.ε. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, ἔ.α., σ. 60. Α. Α. Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, ἔ.α., σ. 50, Δ. Ε. Τ ο μ π α ῖ δ η, ἔ.α., σ. 28.

1. Ν. Π. Ἄ ν δ ρ ῖ ῶ τ η, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε. Α. Γ. Τ σ ο π α ν ᾶ κ η, ἔ.α., σ. 298.

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βασιλιάδεις	οἱ	βαχτσέδεις
Αἰτ.	τ'ς	βασιλιάδεις	τ'ς	βαχτσέδεις

Θηλυκά

	Σὲ -ὰ		Σὲ -α		Σὲ -α	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	ἡ	χαρὰ	ἡ	γιοῦφτσα	ἡ	πέρδικα
Αἰτ.	τ'	χαρὰ	τ'	γιοῦφτσα	δ'	πέρδικα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	χαρῆς	οἱ	γιοῦφτσεις	οἱ	πέρδικεις
Αἰτ.	τ'ς	χαρῆς	τ'ς	γιοῦφτσεις	τ'ς	πέρδικεις

	Σὲ -ῆ		Σὲ -ῆ	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	ἡ	βροσχῆ	ἡ	ράχ'
Αἰτ.	τ'	βροσχῆ	δ'	ράχ'

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βροσχῆς	οἱ	ράχεις
Αἰτ.	τ'ς	βροσχῆς	τ'ς	ράχεις

Οὐδέτερα

	Σὲ -ὶ		Σὲ -ι		Σὲ -ὸ	
			Ἐνικός ἀριθμός			
Ὅν.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζι'	τὸν	ἀγὸ
Αἰτ.	τὸν	πιδὶ	τὸν	τραπέζι'	τὸν	ἀγὸ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ
Αἰτ.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	ἀγὰ

	Σὲ -ο		Σὲ -ο	
			Ἐνικός ἀριθμός	
Ὅν.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον
Αἰτ.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὅν.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα
Αἰτ.	τὰ μῆλα	τ' ἄλουγα

4. Ἐπίθετα

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα στὴν κατάληξη οὐσιαστικά.
Οἱ καταλήξεις στὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων:

Σὲ -ός: οὐ καλός, ἢ καλή, τοῦ καλό· οὐ παχίος, ἢ παχιά, τοῦ παχιοῦ.
Σὲ -ος: οὐ ἀσμένιος, ἢ ἀσμένια, τοῦ ἀσμένιου· οὐ φρόνιμος, ἢ φρόνιμ', τοῦ φρόνιμου.

5. Ἀριθμητικά

ἕνας	μνιά	ἕνα
ἕναν	μνιά	ἕνα
δγιο,		
τρεις		τρία
τέσσιρ'ς		τέσσιρα,
πέδι, ἕξι, ἰφτά, οὐχτώ, ἰνιά, δέκα.		

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἕνας ποὺ σχηματίζει αἰτιατικὴ ἕναν, ὅλα τὰ ἄλλα ἀριθμητικά εἶναι ἄκλιτα¹, π.χ. ἕνα χρονοῦ, τρία χρονοῦ, τέσσιρα χρονοῦ.

6. Ἀντωνυμίες

α) Π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς

α' πρόσωπο	β' πρόσωπο
Ἐνικὸς ἀριθμὸς	
ἰγώ	σύ
μ', ἰμ' ἢ (οὐμ)	σ', ἰσ'
ἰμένα, μένα	σιένα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἰμεῖς	ἰσεῖς
—	—
μᾶς	σᾶς

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ.

β) Κτητικὲς

θ'κόζ σὸμ'	θ'κή μ'	θ'κό μ'
θ'κόζ σ'	θ'κή σ'	θ'κό σ'
θ'κόζ τ', τ'ς	θ'κή τ', τ'ς	θ'κό τ', τ'ς
θ'κοί (-ές, -ά) μας	θ'κοί σας	θ'κοί τ'ς

γ) Δειχτικὲς

αὐτός	αὐτ'νή	αὐτό
αὐτοῦ	αὐτ'νής	αὐτοῦ
αὐτόν	αὐτ'νή	αὐτό
αὐ'νοί	αὐτ'νές	αὐτά
αὐτ'ῶν	αὐτ'ῶν	αὐτ'ῶν
αὐ'νοὺς	αὐτ'νές	αὐτά
'κείνους	'κείν'	'κείνου
'κ'νοῦ	'κ'νής	'κ'νοῦ
'κείνον	'κείν'	'κείνου
'κ'νοί	'κείνις	'κείνα
'κ'ῶν	'κ'ῶν	'κ'ῶν
'κ'νοὺς	'κείνις	'κείνα
τέτοιους	τέτοια	τέτοιου
—	τέτοιας	—
τέτοιον	τέτοια	τέτοιου
τέτ'χ'	τέτ'χις	τέτοια

δ) Ἐρωτηματικὲς

Τ'νούς. Ἡ γενικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ τῆς ἀντωνυμίας *τίς; τίνος; τίνους; τ'νούς.*

Τ'νής. Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ.

Πόταπος—πόταπη—πόταπον. Μὲ τὴ σημασία τοῦ ποῖός τις, ὁποῖός τις.

Πχιός — πχιά — πχίο.

ε) Ἀόριστες

Κανένας κωνιά, ὄλοι. Ἡ κατάληξη τοῦ *ἐκείνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ στὴν ἀντωνυμία *ὄλοι*¹.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε..

στ) Ἄναφορικὲς

Ἔοσοι. Ἡ κατάληξις τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ καὶ στὴν ἀνω-
νομία *ἄσοι*¹.

Β'. ΡΗΜΑ

1. Αὔξηση

Ἐπάρχει ἡ συλλαβική, ἢ τονούμενη. Καὶ εἶναι ὅπως στὴν κοινὴ μὲ τὸ
ε (*ἔπιζα, ἔγραφα, ἔκουφα*) ἢ κατ' ἀναλογία τῆς χρονικῆς μὲ τὸ *η* (*ἦπινα,*
ἦφιρα, ἦλιγα).

Ἡ χρονικὴ αὔξηση εἶναι σπάνια καὶ βρίσκεται σὲ ρήματα ποῦ εἶναι
κοινὰ (*ἦρταν, ἦρχονταν*)².

2. Ἡ κλίση τοῦ ρήματος

Τὸ *α'* πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου,
καθὼς καὶ τὸ *α'* πληθυντικὸ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα, παρατατικοῦ καὶ μέλ-
λοντα τονίζεται στὴν ἀντιπροπαραλήγουσα, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται δευτε-
ρος τόνος: *ἐπιζαμι, ἐπιξαμι, ζαλίζομιστι, ζαλίζομασταν, ἔκλουθαμι,*
ἔδουναμι, ἄπλουναμι, χαιρίζομιστι, γράφομιστι.

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρήματος *πηγαίνω* εἶναι πάντοτε διαρκῆς: Τὴν Τρίτ'
θὰ *παλίνου* στοῦ *παζάρ'* ἀντὶ θὰ *πάου*.

3. Ρήματα

α) Βοηθητικὰ

Ἐνεστώτας		Παρατατικός	
<i>ἔχου</i>	<i>εἶμι</i>	<i>εἶχα</i>	<i>ἦμαν</i>
<i>ἔεις</i>	<i>εἶδι</i>	<i>εἶχης</i>	<i>ἦσαν</i>
<i>ἔχ'</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχι</i>	<i>ἦταν</i>
<i>ἔχουμι</i>	<i>εἶμαῶτι</i>	<i>εἶχαμι</i>	<i>ἦμασταν</i>
<i>ἔχιτι</i>	<i>εἶῶτι</i>	<i>εἶχιτι</i>	<i>ἦσ'ταν</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχαν</i>	<i>ἦταν</i>

β) Βαρύτονα

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ἐριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας ἐξακολουθητικός
<i>παίζου</i>	<i>ἐπιζα</i>	θὰ <i>παίζου</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 113 κ.ἑ.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 87. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 288, Δ. Ε. Τοματίδη, ἔ.ἀ., σ. 33.

παί'ειζ	ἐπιζίς	θά παί'ειζ
παίζ'	ἐπιξι	θά παίξ'
παίζουμι	ἐπιξαμι	θά παίζουμι
παίξ'τι	ἐπιξ'τι	θά παίξ'τι
παίξ'ν	ἐπιξαν	θά παίξ'ν

Μέλλοντας συνοπτικός ἘΑόριστος

θά παίξου	ἐπιξα
θά παίξ'ς	ἐπιξίς
θά παίξ'	ἐπιξι
θά παίξουμι	ἐπιξαμι
θά παίξ'τι	ἐπιξ'τι
θά παίξ'ν	ἐπιξαν

Προστακτική

Μετοχή

Ἐνεστώτας	ἘΑόριστος	Γιά ὄλους τοὺς χρόνους καὶ τὰ πρόσωπα:
παίξ'	παίξι	παίξουδας
ἄς παίξ'	ἄς παίξ'	
παίξ'τι	παίξ'τι	
ἄς παίξ'ν	ἄς παίξ'ν	

Μέση Παθητική φωνή

ἘΟριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας ἐξακολουθητικός
ζαλίξουμι	ζαλίξουμαν	θά ζαλίξουμι
ζαλίξισι	ζαλίξουσας	θά ζαλίξισι
ζαλίξιτι	ζαλίξουδαν	θά ζαλίξιτι
ζαλίξουμιστι	ζαλίξουμασταν	θά ζαλίξουμιστι
ζαλίξιστι	ζαλίξουσταν	θά ζαλίξιστι
ζαλίξουδι	ζαλίξουδαν	θά ζαλίξουδι

Μέλλοντας συνοπτικός ἘΑόριστος

θά ζαλιστῶ	ζαλίσ'κα
θά ζαλιστεῖς	ζαλίσ'κας
θά ζαλιστεῖ	ζαλίσ'κει
θά ζαλιστοῦμι	ζαλίσ'καμι
θά ζαλιστῆτι	ζαλίσ'κατι
θά ζαλιστοῦν	ζαλίσ'καν

Προστακτικὴ		Μετοχὴ	
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	ζαλ'σμένους	ζαλ'σμέψ', ζαλ'σμένον
ᾶς ζαλίξιτι	ᾶς ζαλιστεῖ		
ζαλίξιστι	ζαλιστήτι		
ᾶς ζαλίζονδι	ᾶς ζαλιστοῦν		

γ) Περισπόμενα

Παθητικὴ φωνή

Ἵριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλ. ἐξακοιλ.	Μέλ. συνοπ.	Ἀόριστος
θ'μοῦμι	θ'μοῦμαν	θα θ'μοῦμι	θα θ'μηθῶ	θ'μήθ'κα
θ'μᾶσι	θ'μοῦσαν	θα θ'μᾶσι	θα θ'μηθεῖς	θ'μήθ'κις
θ'μᾶτι	θ'μοῦδαν	θα θ'μᾶτι	θα θ'μηθεῖ	θ'μήθ'κι
θ'μούμιστι	θ'μούμασαν	θα θ'μούμιστι	θα θ'μηθοῦμι	θ'μ'θήκαμι
θ'μᾶστι	θ'μούμασαν	θα θ'μᾶστι	θα θ'μηθητι	θ'μ'θήκιτι
θ'μοῦδι	θ'μοῦδαν	θα θ'μοῦδι	θα θ'μηθοῦν	θ'μ'θήκαν

Προστακτικὴ

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
θ'μᾶσι	θ'μήθ'κι
ᾶς θ'μᾶτι	ᾶς θ'μηθεῖ
θ'μᾶστι	θ'μηθητι
ᾶς θ'μοῦδι	ᾶς θ'μηθοῦν

4. Ἄκλιτα

α) Προθέσεις

ὄι, γιά, ὤς, μί, χῶρ'ς, δίχους, ἴδαμι, παρά, ἰξόν.

β) Ἐπιρρήματα

Χρονικά: ἀγγήγορα, σήμιρα, τώρα, πόψι, ἱπροχτές, πέροσ', ὄστιρα, ταχιά, ν'ἄλλ', κόμ' τ'ν' ἄλλ', ἀρχτίρα, ἰχτές, μάνι-μάνι.

Τοπικά: σαπέρα, σακεῖ, μακρά, ἀπάν', σαδῶ, σακάτ', σαπάν', τρονούρ, καρσί, δονναμάς.

Τροπικά: ἔτσ' κι ἔτσῶ, ὄμουρα, καλά, ἄλλιῶς, μάξους, ταμάμ, ποργάλια.

Ποσοτικά: κάουσον, καθόσιτσικον, πολύ, λίγον, ἴτς, βάριμ.

Βεβαιωτικά: χαλίσκα (ἀληθινά), μούτλακ (σίγουρα, δίχως ἄλλο).

γ) Σύνδεσμοι

κί, νά, γιατί, δάματι, γάλιπα (ǎρα), γιά νά, άτζεβα (ǎραγε).

δ) Ἐπιφωνήματα

Κλητικά: *μονρή, βρέ, έρ.*

Θαυμαστικά: *ά!*

Λυπητερά: *άμάν! οὔβα.*

Εὐχή: *κέσκι.*

5. Παραγωγή

Παράγωγα οὐσιαστικά

1. Διάφορα

α) -ινός, -ιώτ'ς.

Πατριδωνυμικά: *Σωχός*¹ — *Σουχινός* — *Σουχ'νός*, *Βισόκα*² — *Βισουκινός* — *Βισουκ'νός*, *Ντρουμίγλαβα*³ — *Ντρουμιγλαβινός* — *Δομιμγλαβ'νός*, *Μπάλτζια*⁴ — *Βαλτζινός*, *Καβαλάρι*⁵ — *Καβαλαρινός* — *Καβαλαρ'νός*, *Άιβάτ*⁶ — *Άιβατ'νός*, *Άρακλή*⁷ — *Άρακληρός*, *Λαϊνάς*⁸ — *Λαϊνιώτ'ς*, *Χρυσανγή*⁹ — *Χρυσανγιώτ'ς*.

β) -σύνη: *γερός* — *γερουσέν'*, *καλός* — *καλουσέν'*.

2. Ὑποκοριστικά

Ἡ ἐπικρατέστερη ὑποκοριστική κατάληξη εἶναι -οῦδ' καὶ -οῦδα¹⁰.

α) -οῦδ': Ἀπὸ οὐσιαστικά: *οὔδας*—*οὔδουδ'*, *βαράκι* — *βαρακούδ'*, *χ'λιάρι* — *χ'λιαρούδ'*, *πηρούνι* — *πηρουνούδ'*, *τσ'άλι* — *τσ'καλούδ'*, *τσιρόνι* — *τσιρουνούδ'*, *γουτζιάρι* — *γουτζιαρούδ'*, *γριβάδι* — *γριβαδουδ'*, *πιρκί* — *πιρκουδ'*, *πιδί* — *πιδουδ'*, *σπίτι* — *σπιτουδ'*.

β) -οῦδα: *λάτκα* — *λατκούδι*, *σφόρκα* — *σφουρούδα*, *ψυχή* — *ψυχούδα*,

1. Σωχός, κωμόπολη τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

2. Βισόκα, τώρα Ὅσσα, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

3. Ντρουμίγλαβα, τώρα Δρυμός, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

4. Μπάλτζια, τώρα Μελισσοχώρι, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

5. Καβαλάρι, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

6. Ἄιβάτ, τώρα Λιτή, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

7. Ἄρακλή, τώρα Ἡράκλειο, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

8. Λαϊνάς, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

9. Χρυσανγή, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

10. Ν. Π. Ἄνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

βάρα — *βαρούδα*, *βουτά* — *βουτουδά*, *δριθα* — *οὔριθουδά*, *κόχη* — *κουχούδα*, *Φανή* — *Φανούδα*.

γ) *-ίτσα*: *Καλλιόπη* — *Καλλιουπίτσα*, *Ἀγλαῖα* — *Ἀγλαίτσα*, *Μαρία* — *Μαρίτσα*, *Ἑλένη* — *Λινίτσα*, *Εὐαγγελία* — *Βαγγιλίτσα*.

Παράγωγα ἐπίθετα

-ιάρ'ς: *μαράζι* — *μαραζιάρ'ς*, *σπλήνα* — *σπληνιάρ'ς*, *μεθύσι* — *μιθουκλιάρ'ς*, *σάλιο* — *σαλιάρ'ς*.

-ικός: *γνώμη* — *γνουμ'ικός*, *γνώση* — *γνουσ'ικός*, *νηστεία* — *νησ'ικός*, *πάστρα* — *παστρικός*, *πνέμα* — *πνυματ'ικός*.

Παράγωγα ρήματα

Ἐκὸς οὐσιαστικᾶ

α) σὲ *-ιάζον*: *βαβάξ* — *βαβακιάζον*.

β) σὲ *-ίζον*: *ἀράδα* — *ἀραδίζον*, *βίγλα* — *βιγλίζον*.

6. Σύνθεση

Προσδιοριστικᾶ σύνθετα

α) Οὐσιαστικᾶ μὲ πρῶτο συνθετικὸ οὐσιαστικὸ: *πράσα* — *πίτα* > *πρασόπιτα*, *πράσα* — *κεφτέδες* > *πρασουκιφτέδες*, *κολοκύθια* — *πίτα* > *κουλονκ'θόπιτα*, *ἄλωνι* — *πέτρα* > *ἀλινόπιτρα*, *τσιρόνια* — *πίτα* > *τσιρονονόπιτα*, *μάτι* — *φύλλο* > *ματόφυλλον*, *ὄνεμος* — *ζάλη* > *ἀναμουζάλ'*, *κλαδί* — *κοπή* > *κλαδουκόπος*, *τσαλι* — *κοπή* > *τσαλουκόπος*.

β) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίθετο: *μαυρομάτσα* (μαυρομάτα), *ἀγριουχτάζον*, *Χριστούϊννα*, *προουτούϊννα*, *πολυχρουνημένους*, *χουσουκέντητους*, *ἄλουμουρνάου* (δλο γυρνάω).

γ) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα: *δαπάν'*, *δακάτ'*, *δαδῶ*, *δακεῖ*, *δαπέρα*.

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ πρόθεσι:

σύν: *σ'νόματος* (συν-ονόματος), *συνδέουμι* (συνδέομαι, μνηστεύομαι), *συνδιμένους*.

πρό: *προσανάμα*, *προλαβαίνου*, *προουφαίνου*, *προουσκάλῶ*, *προουκάννου*.
ξί: *ξικόπικα* (ξέκοψα), *ξικαϊάζον* (κρυώνω πολύ), *ξικουπρίσκα* (ξεπρίστηκα), *ξικατόθ'κα* (καταστράφηκα τέλεια), *ξαγόρασμα* δὲν ἔχει (δὲν ἀγοράζεται), *ξικαδαλώνου* (βγάζω τὸ μάνταλο), *ξικουρνῶ* (ξανανιώνω), *ξέχουρα* (χωριστά), *ξιστόησα* (ξέχασα), *ξικουσταίνου* (ξεκουράζομαι).

ἀνά: *ἀνήμιρα*, *ἀνάβραδα*, *ἀνασκουθῶθ'κα*, *ἀνήμιρον*,

κατά: *κατασκουρπίζον*, *κατασπαράζον*, *κατακόπικα*, *καταστράφ'κα*, *κατάχέσκα*, *κατατρυπήθ'κα*, *καταπλακῶθ'κα*.

παρά: *παραμανρομάτσα* (παραμανρομάτα), *παραδέρον*, *παραχώνον*, *παραπαίρον*, *παρακάμον*, *παραλόρτ'*.
περί: *περιπλεγμέν'*.

3. ΣΥΝΤΑΞΗ

Οί συντακτικές ιδιορρυθμίες του ιδιώματος του Λαγκαδά είναι πολύ λίγες. Σημειώνω τις κυριότερες.

1. Χρησιμοποιεί το θηλυκό τύπο της προσωπικής άνωνομίας, αντί του άρσενικού στή γενική¹: *π.χ. τὸν εἶδα κι τ'ς τοῦτα, τὸν βρήκα κι τ'ς τ'δουσα*.

2. Στη θέση της άρχαίας δοτικής γιό την έκφραση του έμμεσου άντικειμένου επικράτησε ή αίτιατική²: *τὸν ψιμάτ'σα, τὸν εἶπα, μί δίν'ς*.

3. Τα ρήματα που στην κοινή νεολληνική συντάσσονται με τη γενική της προσωπικής άνωνομίας έδω συντάσσονται με την αίτιατική³: *σὶ λέου* (άντι σου λέγω), *σὶ δίνου* (άντι σου δίνω), *σὶ κάνου* (άντι σου κάνω), *σὶ εἶπα* (άντι σεῦ εἶπα), *σὶ οἰμιλω* (άντι σου οἰμιλω).

4. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α	
<i>ἀ γ έ λ'</i> ή, άγέλη, άρχ. άγέλη· <i>σύρ'</i> τοῦ <i>μαλάξ'</i> σ'ν <i>αγέλ'</i> .	<i>ἀ γ ρ ι δ α</i> ή, το δοκάρι, πάτερο της στέγης· δά <i>σὶ κομάσον</i> άπ' ν' <i>ἀγριδά</i> .
<i>ἀ γ ι ά ρ'</i> τού, έλεγχος με άντιπαρα- βολή· τουρκ. <i>ayar</i> .	<i>ἀ γ λ ή γ ο υ ρ α</i> , έπίρρ., γρήγορα. <i>ἀ γ ρ α</i> , άγουρα· <i>άγρα</i> <i>εἶνι</i> τὰ στα- φύλια <i>σας</i> .
<i>ἀ γ ε ι ό</i> τού, άρχ. άγγείον· <i>φέρι μι</i> τ' <i>άγειό</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ά δ α</i> ή, είδος χόρτου.
<i>ἀ γ ί δ α</i> ή, άρχ. άκίς· <i>μὶ βήκι μιά</i> <i>ά-</i> <i>γίδα</i> <i>στον</i> <i>δάχ'λον</i> .	<i>ἀ γ ρ ι δ α</i> ή, το άγουρο σταφύλι.
<i>ἀ γ λ η σ ι ά</i> ή, έκκλησία· <i>πάει</i> σ'ν <i>άγλησιά</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ο υ χ τ ά ζ ο υ</i> , άγριοκοιτάζω.
<i>ἀ γ ο υ ν ή</i> ή, έγγονή· δά <i>πααίνου</i> σ'ν <i>άγονή μ'</i> .	<i>ἀ γ ρ ο ι κ ω</i> , τὸν <i>άγροίκηση</i> .
	<i>ἀ γ ύ ρ ι φ τ ο υ ς</i> , άγύρευτος· <i>στον</i> <i>άγύριφτον</i> <i>νά πās</i> .
	<i>ἀ γ ύ ρ ' σ τ ο υ ς</i> , άγύριστος· <i>άγύρ'-</i>

1. Ν. Π. Άνδριώτη, Το γλωσσικό ιδίωμα της παλιάς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

2. Ν. Π. Άνδριώτη, έ.ά., σ. 145.

3. Ν. Π. Άνδριώτη, Το γλωσσικό ιδίωμα της Χαλκιδικής, «Μακεδονικόν Ήμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ.

- στον κινάλλ' ἔχ'.
- ἀ γ ώ ι τ ό, κόμιστρον, ἀρχ. ἀγώγιον· τ' ἀγώγι ξυπνάει τὸν ἀγουριάτ' (παροιμ.).
- ἀ δ ε ι á ζ ο υ, 1) κενώνω, 2) εὐκαιρῶ· δὲν ἄδειασα νὰ ἔρτον.
- ἀ δ ρ ύ ς, τραχύς, ἀρχ. ἄδρός· ἀδρὸν εἶναι τοῦ μαλλί.
- ἀ ζ á λ' ἤ, ἀνθρακιά· νὰ πάρον λίγ' ἀζαλούδα ἀπ' τοῦ οὐτζάκι σ'· ἄξι φ τ ο υ ς, ἄξευκτος· ἄξιφτον εἶναι τοῦ τάϊ.
- ἀ κ ό λ λ α ἤ, φύλλο χαρτιοῦ, ἰταλ. colla· πάρι μι μιὰ ἀκόλλα, βρεῖ πιδί μ'.
- ἀ κ ο υ λ ν ῶ, κολλῶ, ἀρχ. κολλῶ.
- ἀ λ α φ ρ α ί ν ο υ, ἐλαφρύνω· ξαλάφρουσῖ οὐ ἄρροστος.
- ἀ λ έ τ ι ρ του, ἄλέτρι.
- ἀ λ λ ι ῶ ς, ἐπίρρ., 1) με ἄλλον τρόπο, 2) εἰ δὲ μή· πὲ ἔτς, ἀλλιώς πᾶς χαμένους.
- ἀ λ λ ι ῶ τ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἐπίρρ. ἀλλέως.
- ἀ λ λ ο ί θ ο υ ρ ο υ ς οὐ, ἀλλοίθωρος.
- ἀ λ' β ί ζ ο υ μ ι, μοῦ ἄρέσει πολὺ· ἀλ' βίστηκε τὰ νιάτα του καὶ τῆ παλικαριά του.
- ἀ λ' ν ό π ι τ ρ α ἤ, κυλινδρική πέτρα ποῦ ἀλώνιζαν τῆ σίκαλη καὶ τὰ κουκιά.
- ἀ λ υ π ο ὦ μ ι, λυποῦμαι.
- ἄ λ υ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-λυτος· ἄλυτον τοῦ ἔχον τοῦ τάϊ.
- ἀ μ á ν!, ἐπιφών., τουρκ. aman· ἔλεος γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ.
- ἀ μ α ν έ τ του, ἐνέχυρο· τουρκ. emanet.
- ἀ μ α ν έ ς οὐ, τραγοῦδι.
- ἀ μ ί λ' τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀμίλητος.
- ἀ β á ρ α ἤ, μοχλὸς πόρτας, ἰταλ. barra.
- ἀ β á ρ' του, χῶρος ποῦ ἀποθηκεύονται τὰ δημητριακά.
- ἀ β έ λ' του, ἀμπέλι, ἀρχ. ἀμπέλιον.
- ἀ β ο υ δ ῶ, ἐμποδιζῶ· ἀβονδήθ' κικι ἐπισί.
- ἀ ν á θ ι μ α του, ἀνάθεμα· στ' ἀνάθημα νὰ πᾶς.
- ἀ ν α κ α τ ο υ σ ι á ἤ, ἀνωμαλία, ταραχή· τί ἀνακατοσιές ἔχῃτι;
- ἀ ν α μ ο υ ζ á λ' ἤ, ἀνεμοζάλη.
- ἀ ν á π ο υ δ ο υ ς, ἐπίθ., ἰδιότροπος· ἀναπόδιασι τοῦ πιδί.
- ἀ ν έ μ' ἤ, ἀνέμη ποῦ μαζεῦει τὸ νῆμα.
- ἀ ν ή μ ι ρ ο υ ς, ἐπίθ., ἀνήμερος, ἀρχ. ἀν-ήμερος, ἄγριος· θηροῖον ἀνήμιρον εἶναι.
- ἀ δ έ τ' του, ἔθιμο· τουρκ. adet· τῶχουμι ἀδέτ'.
- ἀ δ ρ έ π ο υ μ ι, ἐντρέπομαι, ἀρχ. ἐν-τρέπομαι.
- ἀ δ ρ ο ν π ῆ ἤ, ἐντροπή, ἀρχ. ἐντροπή.
- Κι ἂν σοῦ φίλησι βρεῖ κόρη μ' τί κατάλαβες;
- Δὲν κατάλαβα μούρ' μάνα μ', ἀδροντιάσ'κα.
- ἀ ν' ψ ό ς οὐ, ἀνιψιός, ἀρχ. ἀνεψιός.
- ἀ ν ώ ἱ του, ἀνώγι, ὁ ἡμιπαιθριος ὑπόστυλος χῶρος τοῦ ὀρόφου· ἀνέβασι γαρέκλα στ' ἀνώϊ.
- ἀ ξ á δ ε ρ ρ ο ς οὐ, ἐξάδελφος, ἀρχ. ἐξ-άδελφος.
- ἄ ξ έ ς ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄξιος.
- ἀ ο ύ τ ῶ' του, καρότο.
- ἀ π α ρ á λ λ α χ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπαράλλαχτος.
- ἀ π ο υ κ ρ á ἤ, ἀποκρία· 'πόφι εἶν'

ἀπονκρές.
 ἀποβλιάννα ἢ, τὸ χέρσο χωράφι.
 τὶς β'νιές και τὶς κουπρές τὶς
 ρίχνομι ὄξον στὶς ἀπουλιάνις.
 ἀποβλῶ, ἀπολύω· ἀποβλῶ τὴν
 ἀγιλάδα.
 ἀποβρορίχνο, ἀπορρίχνω, ἀρχ.
 ἀπο-ρρίπτω· τ' ἀπόροξ' ἢ ἢ Ρίν-
 κων τοῦ πιδί.
 ἀποβστονομώνον, ἀποστομώνον.
 ἀποβχτῶ, ἀποχτῶ· ν' ἀποχτήτης
 κείνον ποῦ ἀποθ' μίτης.
 ἀράδα ἢ, σειρά· πιάσον στὴν
 ἀράδα.
 ἀραδιάζον, ἀραδιάζω, βάζω στὴ
 σειρά· ἀραδιάζον τὰ ψομιά.
 ἀραδίζον, περνῶ συχνά ἢ συνε-
 χῶς ἀπὸ ἓνα μέρος· τί ἀραδίζ'·
 αὐτός;
 ἀραθυμῶ, ἐπιθυμῶ· κιό εἶχον
 νὰ δ' δρωῖ κι δ' ἀραθύμ'σα.
 ἀράπ', λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ μαῦρο
 χρῶμα.
 Ἀράπ'ς οὐ, Ἀράπης.
 ἀράπ' δ' οββαρί, ἀράπικος τοῖ-
 χος, λάσπη μὲ ἄχυρο ρίχεται
 σὲ καλούπια μὲ διαστάσεις 2×1,
 50 μ.
 Ἀρβανίτ'ς οὐ, Ἀρβανίτης.
 ἀργαλειός οὐ, ἀργαλειός.
 ἀργαβανιά ἢ, πασχάλια· δόσι
 μι μιὰ φούντα ἀργαβανιά.
 ἀρέξον, ἀρέσω· δὲν μι ἀρέσ' αὐ-
 τός.
 ἀρμάζον, ρημάζω· ν' ἀρμάξουν
 βουλάκι μ' (κατάρα).
 Ἀρμένονς οὐ, Ἀρμένιος.
 ἀρμούρα ἢ, σαλαμούρα, ἀρχ. ἄλμη·
 δῶσι μι μιὰ λιπαριά ν' ἀρμουρίσ-
 του.

ἀρωχτ'σα, ἀρρώστησα· βου-
 ρεῖ νὰ ἀρωχτ'δι κανιένας.
 ἀρταίνον, ἀρτύνω, ἀρχ. ἀρτύω·
 δὲν ἀρταίνουμι σήμιρα.
 ἀρχύτιρα, ἐπίρρ., πρωτότερα, ἐ-
 νωρίτερα· ἀρχότιρα ἤρθι ἢ Λιέν-
 κων.
 ἀστάρ' τοῦ, ἐσώντυμα, φόδρα·
 σ' τ'ς σκονορτέλλα μ' ἔβαλα
 ἀστάρ'.
 ἀστουχῶ, ξεχνῶ· δίπ ἀστόησα
 τί μι εἶπι.
 ἀστριχιά ἢ, ὑδρορρόη τῆς στέ-
 γης· σουλήνης κρέμονδι σ'ν' ἀστρι-
 χιά. Λέγεται γιὰ τοὺς πάγους
 ποῦ κρέμονται τὸ χειμῶνα.
 ἀτίμ' τοβς, ἐπίθ., ἀτίμητος.
 ἄτξβα, σύνδ., ἄραγε.
 ἀτ'νοί, ἀντων., αὐτοί· νά, ἀτ'νοί
 εἶνι χονροί.
 ἀφανίζον, ἀφανίζω· ἄφανους ἔγινι.
 ἀφ'κράζονμι, ἀφουκράζομαι,
 ἀρχ. ἐπ-ἀκροθῶμι· τί ἀφ'κροτέθι
 μουρό;
 ἀφ'λλάδα ἢ, φλυαρία, πολυλο-
 γία· ἄει νὰ μὴ ἀνοίξον ν' ἀφ'λ-
 λάδα μ'.
 ἄφταστους οὐ, ἄγουρος.

B

βαγιόν τοῦ, βαγένι, μεγάλο βα-
 ρέλι γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα-
 φυλιῶν· γιόμισαν τὰ βαγιόνα
 μας φέτους.
 βαίξον, γέρον, ἀρχ. κλίνω· βαῖσι
 τὸν κλονάο' ποῦ τὰ κωδῶνια.
 βάλᾶ ἢ, βουβάλα. εἶσι χονδρῆ σὰν
 τ'ς Κουσιάνκων τ'ς βάλις.
 βαβίρ'ς οὐ, βρυκόλακας· ποῦ
 ἦσον βρὲ βαβίρκων;

β ά ξ' μ ο υ τού, κρότος· ἄ μὰ β ά ξ' μ ο υ κ ά μ' αὐτὸς οὐ ζουρνάς.
 β α ρ δ ι ν ά ρ κ ο υ ἤ, γύφτισσα· τί γιὰ βαρδινάρκις μᾶς πέρασις;
 β α ρ τ ι λ ι έ σ κ α ἤ, σβούρα ποῦ παί-
 ζουν τὰ παιδιά· ἄν σὶ κουπανίσουν
 μιὰ μ' αὐτό, τὸν κιάλ' σ' δά
 γυρίσ' σὰ βαρτιλιέσκα.
 β α σ ῖ ζ ο υ μ ι, στηρίζομαι, ἔχω ἐμ-
 πιστοσύνη· βαδίσκα στα λότα τ'.
 β α σ κ ά ν ο υ, βασκαίνω, ἀρχ. βα-
 σκαίνω· βασκαμένον εἶνι τοῦ
 πιδί.
 β α σ τ α γ α ρ ι ά ἤ, ρόπαλο, ἄν ἄρ-
 πάξουν τ' βασταγαριά κι σ' ἄρ-
 χίσουν!
 β ά σ' ἤ, 1) βάση, δέν ἔχ' β ά σ' ἤ κ ο -
 λώνα· 2) ἐμπιστοσύνη, δέν ἔχου
 β ά σ' σὶ τί μὲ λιές.
 β ι ὀ τ ο ῦ, περιουσία, ἀρχ. βίος·
 πολλὸ βιὸ ἔχ' αὐτός.
 β ῖ γ λ α ἤ, κιάλια.
 β ῖ γ λ ῖ ζ ο υ, παρατηρῶ· μὴ θαρ-
 ρεῖς ποῦ δὲ σὶ βίγλισα.
 β ῖ δ ρ α ἤ, ὑδρόβιο ζῶο τῆς λίμνης
 με δέρμα γούνινο.
 β ῖ λ ά ν' τοῦ, βαλανίδι, ἀρχ. βαλά-
 νιον.
 β ο ὄ ζ α ἤ, κοιλιά· βούζα σ' σὶ που-
 νεῖ, κοντέλ' θά κάν'ς.
 β ο ὄ τ ῖ ο υ ο ὐ, θεῖος τῆς γυναίκας.
 β ο ὄ τ τ ῖ ο υ ο ὐ, θεῖος ἀπὸ τῆ μάνα.
 β' ν ι ά ἤ, βουνιά, κοπριά βοδιοῦ·
 τ'ς β'νιές ποῦ μᾶισα φέτους
 μὲ φτάν' γιὰ τὸν καζάνι μ'.
 β ο υ τ ά ἤ, ἰτιά· ξηράθ'καν οἱ βου-
 τές.
 β ο υ τ ο ὄ δ α ἤ, μικρὴ ἰτιά.
 β ρ α κ ῖ τοῦ, ἐσώβρακα. Λέγεται
 στὸν πληθυντικόν.

β ρ ά σ' ἤ, 1) βράση, βάλλ' τοῦ πέτ'-
 νου νὰ βράσῃ. 2) ζέστη, μιγάλ'
 βράσ' εἶχι σήμια.

Γ

γ ά γ ρ ι ν α ἤ, γάγγραινα, ἀρχ. γάγ-
 γραινα· ἔταθι γάγγραινα.
 γ α δ ο ὄ ρ' τοῦ, γάϊδαρος· κουμμά-
 τια νὰ γίν'ς γαδούρ'.
 γ α ῖ τ ά ν' τοῦ, γαιτάνι.
 γ α ν α χ τ ῶ, κουράζομαι· γανάχτ'-
 σὶ δλ' δὴ μέρα.
 γ α σ τ έ ρ α ἤ, φιάλη.
 γ ε ι ά ἤ, ὑγεία, ἀρχ. ὑγεία· οὐλον
 γειά νά 'ῆς.
 γ ι ά, σύνδ., γιὰ θαρθεῖς, γιὰ θαρθῶ.
 γ ι α λ ὀ ς ο ὐ, λίμνη, ἀρχ. αἰγιαλός·
 ταχιά χαραῖ θά πᾶμι στοῦ
 γιαλὸ νὰ ψαρέψουμι.
 γ ι ά λ' τ ζ μ α τοῦ, λαμποκόπημα,
 καθρέφτισμα.
 γ ι α τ ά κ' τοῦ, στρῶμα, τουρκ. ya-
 tak' τοῦ λαγὸ δέν τοὺν βαροῦν
 στοῦ γιατάκ'.
 γ ῖ ζ β α ἤ, ὑπόγειο χαμηλό· βαλ'
 τοῦ κιοῦπ' στ' γίζβα.
 γ ι ν ά τ' τοῦ, πείσμα, τουρκ. inat'
 τί γινάτ' ποῦ ἔ'εις!
 γ ι ν α τ ῆ ς ο ὐ, θυμώδης.
 γ ι ν α τ ῶ ά ρ ο υ ἤ, γινατσάρον γ'-
 ναίκα εἶδι.
 γ ι ὀ ζ μ ο υ ς ο ὐ, ἡ δύσμοσ.
 γ ι ὄ ν τ ζ ι α ἤ, τριφύλλι· τοῦ χου-
 ράφ' στοῦ Βαροδὰ δὰ τοῦ σπει-
 ρον γιόντζια.
 γ ι ο υ μ ῖ ζ ο υ, ἀρχ. γεμίζω· σὶ γιου-
 μίζ' τοῦ μᾶτ';
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' τοῦ, πάπλωμα· τί
 μουρῆ κουκλώθ'κις ἔτσ' μὲ τοῦ
 γιουργάν;

γιοφύρ' του, γεφύρι, άρχ. γέφυρα.
 γαβάθ'κα, γκαβόθηκα· γαβάθ'καν τὰ μάτια μ'.
 γαβώνοιμι, τυφλώνομαι.
 γάζγα ή, πηγούνι· τί χονδρή γάζγα πον' έκαμεις;
 γαίλιές ού, στενοχώρια· ά, γι' αυτό ίις γαίλιέ μη βάζ'τι.
 γάλιπα, σύνδ. άρα· γάλιπα, θάοθ', ή μι ψήματάσιν;
 γαλδιρίμ' του, λιθόστρωτο· τουρκ. kaldirim.
 γάροβανος ού, μαύρος· γαοβάνιασαν τὰ τιντζιράδια.
 γαοκλιάνοις ού, λάρυγγας· άν σι πιάσον δά σι βγάλον τον γαοκλιάνον σ' καμηέν'.
 γάτσινου του, βουκέντρα.
 γ'βανω, κουβαλω.
 γβάρα ή, τάφος· άν σι βρω στον δρόμον d'γβάρα σ' δά σι κάμον.
 γ'βās ού, κουβάς.
 γιγέρ' του, γαϊδουράγκαθο· μαχαλάς μας γιόμουσι γιγέρια.
 γιζιρω, περιφέρομαι· γιζέρτασιν πονλδ' σήμια.
 γίπα ή, μανιτάρι.
 γιοβξιλίμ'ς ού, άμορφος· γιοβξιλίμ'ς άδρας.
 γιοβξιλίμ'κα, άμορφα· στ' γειτονιά μας έχονμι γιοβξιλίμ'κα κοροτσιούδια.
 γιούμ' του, μετάλλινο κανάτι· τουρκ. güüm' γιόμουσι του γιούμ' νιοό.
 γιοιυορέ-παοασί, δημοτικός φόρος· σβήσθημι άπ' τὰ χαοτιά να μη πληρώσσοι γιοιυορέ-παοασί.
 γιοιυορέ ής ού, τελευταίος· λιόμ

γιοιυορέ ής είνι.
 γλαβανή ή, καταπαχτή· σλαβ. glava· σφάλιθ' τή γλαβανή.
 γλέφαροις ού, μέτωπο· ά σι δώσοι μιά στον γλέφαρον.
 γουλόβαροις ού, γυμνός· γιατι γουλουβαοίσιτι έτθ';
 γουστοιυορίτσα ή, σαύρα.
 γουτζιάμ, έπίρρ· γουτζιάμ άδρας γίγι.
 γουτζιάρ του, μικρός κυπρίνος.
 γρημνός ού, γκρεμός, άρχ. κρημνός· έπισι στον γρημνόν.
 γλέποι, βλέπω· τί γλέπ'ς βοέ χάτα;
 γλιανός ού, είδος ψαριοϋ, άρχ. γλάνις ή γλανίς.
 γ'νιέκα ή, γυναίκα· έμεις τοικουκουρές γ'νιέκις είμασι.
 γνοιυμ'κός, έπίθ. συνετός.
 γνοιυσ'κός, έπίθ. γνωστικός, μυαλωμένος.
 γνώμ' ή, άρχ. γνώμη· μι τή γνώμ' πον' έεις προικουπη δέ θά δής.
 γόροιοιμα του, άργωμα· να πάς ταχιά να γουογής τον χονοράγ'.
 γουγάοι, γογγω, άρχ. γογγύζω· άνήβοιρ' είνι κι γουγγάει.
 γ'δι του, γουδι· φέρι τον γ'δι για τ'ς σκοιυοδαλιά.
 γοιυνατίτσα τά, ή Πεντηκοστή.
 γοιυνιάδ' του, ή άκρη του ψομιου ή τής πίτας.
 γοαίνοι, άνοιγω τδ μαλλι με τὰ χέρια.
 γοιυβιάδ' του, κυπρίνος.
 γοιυρίζοι του, ύφασμα μάλλινο, χοντρό, ύφαμένο στον άργυλειό και χτυπημένο στή νερο-

τριβιά.
γυρὶ τσὺ, ὕνι, ἀρχ. ὕνις.

Δ

δαμάλα ἢ, ἀρχ. δάμαλις.
δαμάλ' τοῦ, ταῦρος.
δαμασκήνια ἢ, ἀρχ. δαμασκη-
νέα.
δαμάσκηνον τοῦ, δαμάσκηνο.
δαχ' λίθηρα ἢ, δαχτυλήθρα.
δαχ' λίδ' τοῦ, δαχτυλίδι· δαχ' λίδ'
ν' ἔχ' τ' μέσθ' τ'ς.
δάχ' λον τοῦ, δάχτυλο.
δέσ' ἢ, φράγμα.
διαλέγωμ, διαλέγω, ἐκλέγω.
διάλιγμα τοῦ, ἐκλογή.
διάργισρον τοῦ, ὑδράργυρος.
διάφουρον τοῦ, ὠφέλεια· 'ποῦ
τῆ σένα δὲν ἔχον διάφουρον.
δίκια, ἐπίρρ., ἀρχ. δικαίως.
δίκιους, ἐπίθ., ἀρχ. δικαίος· δί-
κιον ἔεις.
διμάτ' τοῦ, δεμάτι· ἔφισαμι τὰ
διμάτια.
διουρία ἢ, προθεςμία· τί διου-
ρία μᾶς δίν'ς;
διεπάν' τοῦ, δρεπάνι, ἀρχ. δρέ-
πανον.
διρπῆ τοῦ, ξυλοφάγος.
δισάκ' τοῦ, δισάκι.
δίχους, χωρίς· δίχους ἰσένα δὲν
πάου.
δ'λειά ἢ, δουλειά.
δόγα ἢ, σανίδα βαρελιοῦ.
δόδι τοῦ, δόντι.
δόσ' ἢ, δόση· παίρον μὲ δόσεις.
δοκράνα ἢ, δικράνι μὲ δυὸ χα-
χάλια, δάχτυλα. Μὲ τῆ δου-
κράνα γυρίζουν τὸ ἄχυρο στὸν
ἀλωνισμό.

δοδάγρα ἢ, ἀρχ. δδοντάγρα.
δορακνιά ἢ, ροδακνιά.
δοράκνον τοῦ, ροδάκινο.

Ε

εἶμι, εἶμαι.
ἐνισ', ἢ, ἔνεση, ἀρχ. ἔνεσις.
ἐρ! ἐπιφώνημα.
ἔτσ', ἐπίρρ. ἔτσι.
ἔχου, ἔχω.
ἔχτρα ἢ, ἀρχ. ἔχθρα· ἔχτρα τὸν
ἔχου.

Ζ

ζαγότσ' τοῦ, γεωργικὸ ἐργαλεῖο.
ζάπ, ὑπερίσχυση, νίκη· τουρκ. zar-
ti· ζάπ δὲ γίνιτι.
ζαπώνου, γίνομαι κύριος ἐνὸς
πράγματος μὲ τρόπο αὐθαίρετο·
οὐλον τοῦ μέρους τοῦ ζάπτσι.
ζαράρ τοῦ, ζημιά· ἀπ' αὐτὸ δὲν
ἔχ' ζαράρ.
ζάχαρ' τοῦ, ζάχαρη· ποῦ εἶνι ἡ
κρίνα μὲ τὸν ζάχαρ';
ζαχαράτου τοῦ, κοφέτο.
ζγουριά ἢ, ἀρχ. σκωρία· τὸν σί-
διρον γιόμουσι ζγουριά.
ζέγλα ἢ, ζεύλα.
ζέγκα ἢ, χελώνα· γδιοῦδαν ζέγκις.
ζιάβα ἢ, μικρὸς βάτραχος· οἱ ζιά-
βις φοννάζ'ν, κίρὸς θὰ χαλάσ.
ζιαβαρόκας οὐ, μεγάλος βά-
τραχος.
ζιαφέτ' τοῦ, συμπόσιο, διασκε-
δαση· τραβήξαμι ἓνα ζιαφέτ'!
ζιβγάρ' τοῦ, ζευγάρι.
ζιβζέζ'ς, ἐπίθ. ἀνισόροπος· τουρκ.
zevek.
ζιγιόρο ἢ, ζηλιάρ· πουλὸν ζι-
γιόρον μὲ εἶσι.

ζ λ ω, πιέζω· τὸν ζούλιξα.
 ξ' μά τι σμα τοῦ, ζεμάτισμα· ξ' μα-
 τίσκι ἢ καημέν'.
 ζ β έ θ ι ρ ο υ ς οὐ, συμπέθερος.
 ζ β ι θ έ ρ α ἢ, συμπεθέρα.
 ζ β ο υ ρ ί ζ ο υ, ὀμιλῶ· πονλὸ ζ β ο υ-
 ρίεις.
 ζ' ν ά ρ' τοῦ, ἡ ξυλοδεσιά τοῦ τοί-
 χου τοῦ σπιτιοῦ.
 ζ ν ί χ' τοῦ, λαιμός· τὸν ζ ν ί χι σ'
 νά πιστῆ (κατάρα).
 ζ ό ρ τοῦ, βία, δυσκολία, τουρκ. ζογ'
 έχον ζ ό ρ ἀπὸν παράδις.
 ζ ο υ γ λ ό ς, ἐπιθ. κουλλός, ἀρχ. κολ-
 λός.
 ζ ο ύ λ ε ι α ἢ, ζήλεια· τὸν ζούλιφα.
 ζ ο ύ ρ α, ζαρωμένος· ἄει κάτσει
 ζούρα ἐκεῖ.
 ζ ο υ ρ ζ ού ν α ἢ, εὐκοιλότητα, διάρ-
 ροια· ἴ μουρη πῶς μ' ἔπιασι
 μιὰ ζουρζούνα· ὄλ' νύχτα δὲ
 κοιμήθηκα.
 ζ ο ύ τ λ α ς οὐ, ζητιάνος· οὐ καη-
 μένος ζούτλας κατάντ' ἴ.
 ζ υ μ ο υ τ' κ ἠ ἢ, σκαφίδι· πλόν'
 τῆ ζυμωτ' κῆ· εἶνι γιονμάτ' προ-
 ζύμα.

Θ

θ ά μα τοῦ, ἀρχ. θαῦμα· θάμασα τί
 εἶδα.
 θ έ ρ μ' ἢ, πυρετός, ἀρχ. θερμῆ·
 μι θιρμέν'· κάθι μέρα.
 θ ά ρ ρ' σα, θάρρεσα, ἀρχ. θάρρος.
 ὀ θ η μ ι ρ ί δ α ἢ, ἐφημερίδα.
 θ ι ο υ τ' κ ά τ ά, θεῖα· θιοντ' κ ά π ρ ά-
 ματα αὐτά.
 θ ο υ ρ ι ά ἢ, ὄψη· τί θουριά μούρ'
 εἶν' αὐτή!
 θ ρ ό μ μ α τοῦ, μικρὰ κομμάτια,

ἀρχ. θρύμμα· δόσιμι μισό κιλό
 θρούμματα.

I

ι β λ ι ά τ' τοῦ, παιδί· τ' νούς ιβλιάτ'
 εἶσι;
 ι γ ώ, ἐγώ· ἰγώ οὐμίλ'σα.
 ι κ ι δ ι τοῦ, δειλινό· ικιδι ἔγινι, δὲ
 θά φάμι ἀκόμα;
 ἰ λ ά φ' τοῦ, ἐλάφι· ἀρχ. ἔλαφος.
 ἰ λ έ κ' τοῦ, γιλέκο· δόσιμι τὸν ἰλέκ'.
 ἰ β ρ α τ ί ζ ο υ μ ι, κουράζομαι· στ'
 θυγατέρα μ' πὸν ἰβραδίσκι νά
 β'δάη δὲν ἔδουκαν τίποιτα.
 ἰ ξ ό ν, πρόθ., ἐκτός· οὐλ' ἦρθαν ἰξόν
 ἀπὸν δένα.
 ἰ π ρ ο υ χ τ έ ς, ἐπίρρ., προχθές.
 ἰ π ρ ο υ χ τ ι σ' ν ό ς, προχθесινός.
 ἰ ρ γ ά τ' ς οὐ, ἐργάτης.
 ἰ ρ ε ύ ο υ, γυρεύω· ἄμα ἰρεύς νά ὄι
 κάμουμι κι καμιά προουξινιά.
 ἰ β ι α, ἐπίρρ., κατ' εὐθεῖαν ἴσια τὸν
 δρόμον τραβα.
 ἰ σ ι ά ζ ο υ, ἰσιάζω· ἰσιάζον τοῦ χου-
 ράφ'.
 ἰ σ ι α μ ι, ἔως· ἴσιαμι ν' ἀδλή.
 ἰ σ ι ο υ ς, ἐπιθ., ὄρθιος, εὐθύς.
 ἰ τ ς, ἐπίρρ., καθόλου· ἴτς δὲ δρώει
 τ' ἄλονγον.
 ἰ φ κ ἠ ἢ, εὐχή.
 ἰ φ κ ι ο ὄ μ ι, εὐχομαι.
 ἰ φ κ ο ν λ ι ά ἢ, εὐκολία.
 ἰ χ τ έ ς, ἐπίρρ., χθές· ἰχτές ἦταν νά
 ἔρτ'.
 ἰ χ τ ι β ά ρ' τοῦ, ὑπόληψη· ἔ'εις
 τρανὸ ἰχτιβάρ'.
 ἰ ψ έ ς, ἐπίρρ., χθές τὸ βράδυ.

K

κ α β ά ρ' τοῦ, λεύκα, ἀρχ. λεύκη·

- τουρκ. κανακ' τὰ καβάκια ἀπ' *καπαρδίζο*ν, φουσκώνω, περη-
 ν' αἰλούδα μ' τράνιψαν. φανεύομαι· μὴ καταρδίεις τό-
 σουν.
καβράζ' τού, νυφικὸ πέπλο. *καπάρο*ν τού, καπάρω· ἰταλ. ca-
 parra.
καδὶ τού, ἀρχ. κάδος· μέγας κάδος γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα- *καπισιόλ'* τού, σκουφάκι τοῦ
 φυλιῶν καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ *μωροῦ*.
 ἀλευριοῦ· τ' ὄριξις τ' ἀλεύρ' *καπίστρ'* τού, καπίστρι· λατ. ca-
 στὸν καδί;
*κάδρο*ν τού, πλαίσιο, κορνίζα· *pistrum*.
κάδρον μὴ εἶδι. *καπόλια* τὰ, πισινά, *καβαλίκα*
καζαδῶ, κερδίζω· *πολλὰς παρό-* *ἔρχιτι* στὰ *καπούλια*.
διδς καζάντ'σα. *καρά*, λένε τὸ μαῦρο βόδι.
καζμέρ, ρεζίλι· *καζμέρ γίγαμι* *καραγάτσ'* τού, φτελιάς· τουρκ.
 στὸν κόσμον. *καραούλ'* τού, παρατηρητήριον *καραούλ'* ἔπιασι.
καίτση, κουνιάδος τοῦ γαμπροῦ. *καροφιλιὰ* ἡ, γαριφαλιά.
κακάτ' τού, ξηρὴ βλέννα· *μον-* *καροφιλιὰ* τὰ, γαριφαλά.
ρη *κακατσιάρον* *πιδὶ εἶνι!* *καροδάρη* ἡ, δοχεῖο ἀρμέγματος
καλιακούδα ἡ, κάργια· *μαῦρους* *καὶ μέτρο χωρητικότητος*.
σὰ καλιακούδα εἶδι. *καριόλα* ἡ, κρεβάτι· ἰταλ. car-
*καλί*ν', λένε τὸ βόδι μὲ τὸ ἐλαφρὸ *τιο*· ἔσπαθ' ἡ *καριόλα* μ'.
κίτρινο χρῶμα. *καρβολότ'* τού, ξύλινο ἐργα-
καλοσυρρὰ ἡ, καλογριά. *λεῖο* μὲ τρία ἢ τέσσερα δόντια
Πέδι-δέκα *παπαδιές* *γιὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν*.
κι ἄλλες *τόσες καλονογρές* *καρδί*, ἐπίρρ., ἀντίκρυ· τουρκ. kar-
στὰ βαμπάκια *σκάλιζαν,* *κι* *ξανά* *τὰ βοτάνιζαν.* *κι* *ικεῖ* *καρδί* ἀπὸ μᾶς *κάθ'τι*.
Δίψασαν οἱ παπαδιές, *καρτάλ'* τού, γεράκι· τουρκ. kar-
πρόσταξαν οἱ καλονογρές: *ταλ'* *μαλλώνον* *σὰν τὰ καρτά-*
καλοόχνηκους, ἐπιθ., καλός· *λια*.
καλοόχνηκον *κουρτσούδ'.* *καρτέρ'* τού, ἀρχ. ἐνέδρα.
καλοσυρρὶδα ἡ, παραθύρα· *πάρι* *κάσια* ἡ, εἶδος φαγητοῦ· σιταρί-
τὰ σπύργα ἀπ' *καλονογρίδα.* *σιο* *ἀλεύρι* *καμένο* *μὲ* *σκόρδο*
κάμα ἡ, δίκωπο *μαχαίρι.* *ἢ* *χωρὶς* *σκόρδο* *καὶ* *σθησμένο*
*καμί*ν' τού, ἀρχ. κάμινος. *μὲ* *ξύδι.* *Τὸ* *βράζουν* *μὲ* *νερὸ*
*κάβο*σσο*υς,* ἀντων., κάμποσος. *καὶ* *γίνεται* *σὰν* *κρέμα.*
κανένας, ἀντων., κανένας. *κασιδα* ἡ, ἀρρώστεια *ποῦ* *πέφ-*
*καδί*ζο*υ,* ἀντιθω· *τρομάξα* *νὰ* *τοὺν* *τουν* *οἱ* *τρίχες* *τοῦ* *κεφαλοῦ.*
*καδί*σον. *κασιδιάρ'* οὔ, ἀνθρωπος *ψω-*
καπάζ' τού, κάλυμμα. *ροῦ* *περήφανος* *καὶ* *ἀκατάδεχτος.*

- κασμέρ'* τού, 1) γελοῖος· *κασμέρ'*
γίγισ'· 2) ντροπή· δὲν ἔ'εις *κασ-*
σμέρ' πού λές τέτοια λόϊα;
καστανή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ
 καστανὸ χρώμα.
κάτ, ἐπίρρ. κάτω *κάτσι*, *κάτ'* σὶ θέ-
 λου.
κατ'βαίνου, κατεβαίνω.
κατέφλι τού, κατώφλι· ἄλλ' *φου-*
ρά νὰ μὴ *βατήεις* στοὺ *κατέ-*
φλιμ'.
κάτι, κάτι· *κάτι* μὲ εἴπεις *κὶ* σὺ.
κατσιὰ ἢ, καθησιά· ἔνα πλαστὸ
 τρώει σ' *κατσιὰ*.
κατσιαμάξ' τού, εἶδος φαγητοῦ·
 ἄλευρι καλαμποκίσιο, βρασμένο
 πολὺ νὰ γίνει ξηρὴ μάζα. Τὸ
 τρῶνε περιχυμένο μὲ μέλι.
κατσίραδίζου, ξεφεύγω· μὲ *κα-*
τσίρατσί.
κατῶί τού, κατῶγι· ἔχασα τ' *μα-*
σάλουμ' *κὶ* δὲν *βόρισα* νὰ *πατώ-*
σον τοὺ *κατῶί*.
'κείνους, ἄντων., ἐκεῖνος.
κέσκι, ἐπίρρ., εἶθε, μακάρι.
κιλέξ' τού, μικρὸ καρπούζι, ἄχρη-
 στο.
κιλίμ' τού, εἶδος χαλιοῦ· τουρκ.
kilim' τὰ *πῆρις* τὰ *κιλίμα* 'πό-
 ξου;
κιραμ'δάς οὐ, κεραμοποιός.
κιρκινέξ' τού, τὸ πουλι κύρ-
 κος.
κιρπίτσ' τού, πλιθί· *αἶριον* θὰ
κόφουμι τὰ *κιρπίτσια*.
κιστοβέξ' τού, τυφλοπόντικας·
κιστουβέξ' εἶνι *θ'κιά* σ' *θυγα-*
τέρα.
κιτιρνάδα ἢ, ἴκτερος.
κιτιρνους, ἐπίθ., κίτρινος.
- κιχλιβάρ'* τού, κεχριμπάρι, ἀρχ.
 ἤλεκτρον.
κλαδουκόπους οὐ, ἐργαλεῖο
 γιὰ τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν.
κλαίον, κλαίω, ἀρχ. κλαίω.
κλειδογάβανου τού, ξύλινο
 δισκοειδὲς σκευός· χωρίζεται σὲ
 δύο τμήματα πού κλείνουν βι-
 δωτά. Βάζουν μέσα τυρί, ἐλιές,
 λάδι καὶ πᾶνε στὶς δουλειές.
κλίξ' τού, πασχαλινὸ κουλούρι
 μὲ ρεβυθένια μαγιά· *σὰ μάδα* *γί-*
gan τὰ *κλίκια* μ' *φέτους*.
κλότσκας οὐ, λόξυγκας, ἀρχ.
 λύγξ· *κλότσκα* τὸν *ἐπιασι*.
κοκκίν' οὐ, λένε τὸ κόκκινο
 βόδι.
κόκκ'νου τού, κόκκινο.
κόρδα ἢ, φόβος· *κόρδα* τὸν *πῆγι*.
κότσ' τού, κότσι, ἀρχ. σφυρόν·
ἂν σὶ *βαστᾶν'* τὰ *κότσια* *πάνι*.
κοξίρκα ἢ, χαρούπι· *δῶσι* *στά*
πιδιά *λίγισ* *κοξίρκισ*.
κοῦνιάξ' τού, μπίλια.
κοκὰς οὐ, γυάλινο δοχεῖο γλυ-
 κοῦ. Μὲ αὐτὸ κερνοῦσαν.
κοκαρτζιάς οὐ, κουνάβι.
κοκουλιάτρα ἢ, ἀνδρική σκού-
 φια πλεχτή· *τί τρανές* *κοκου-*
λιάτρης πού *βάεις*;
κοκουμάφα ἢ, κουκουβά-
 για· *κοκουμάφκισ* νὰ *κάνουν*
φουλιὰ στοὺ *σπίτι* σ' (κατάρα).
κοκουσίνα ἢ, κοτόψειρα.
κούλα, λένε τὸ ἄλογο πού ἔχει
 τὸ χρώμα τῆς ὄχρας.
κοβονκάτσ' τού, γλυκοπατάτα.
κοβουβαριά ἢ, γύμνια· *βάλ'*
τοὺ *σιάλ'* νὰ *σκιπάης* *δ'* *κου-*
λουβαριά σ'.

κουλοβαραίνα ἢ, πίτα μὲ κο-
λοκύθι χωρὶς φύλλα. Ἡ στρώση
πάνω καὶ κάτω γίνεται μὲ σιτα-
ρένιο ἄλεύρι· ἔκαμα μιὰ καλὴ
κουλουβαρίνα.

κουλοβαραίσκα, ξεγυμνώθηκα·
τί μουρῆ κουλουβαρίσκις ἔτῳ
πλιά;

κουμαδαίρονον, διοικῶ, κανο-
νίζω· κουμαδαίρον' τοῦ σπίτι
τ' μιὰ χαρά.

κουμάδου τοῦ, κουμάντο, διοί-
κηση· ἰταλ. comando· δὶ θὰ μὶ
κάμ'ς κουμάδον;

κουμάθ' τοῦ, κοτέτσι· γιόμου-
θι τοῦ κουμάθ' κουκουδίσις.

κουβάξ' τοῦ, στέλεχος τοῦ κα-
λαμποκιοῦ.

κούνια ἢ, κούνια· κούνια ποῦ δὶ
κούναγι! Πᾶμι νὰ κ'νιστοῦμι.

κουνοστίζουμι, συναναστρέ-
φομαι· μὶ ποῖον κουνοστίζιῶσι;

κουδράτου τοῦ, συμφωνητικὸ,
συμβόλαιον· νὰ κάμουμι ἕνα κουδ-
ράτου γιὰ τοῦ χουράφ'.

κουπάνα ἢ, σκάφη.

κουπούξ' τοῦ, κοπρόσκυλο· κον-
πούξ' μὶ εἶσι.

κουπρα ἢ, κοπριά, ἀρχ. κοπρία·
μᾶσι τίς κουπρές.

κούροβουλον τοῦ, κούτσουρο·
σὰ κούροβουλον γίγισ.

κουρίνα ἢ, φλοῦδα ψωμοῦ· μὶ
ἀρέξ' ἢ κουρίνα.

κουροκουλούξ' τοῦ, σκιάχτρο.
βάλι, βοῆ Νάσιον, λίγα κουρο-
κουλούκια νὰ σκιάζουδι καλα-
κοῦδισ.

κούρτσα, ἔβαλα, τοποθέτησα.

κουσιάζου, τρέχω· κουσιάζ'τι

σὰ χούλαβις οὐρνίθις.

κούτλους οὐ, κότυλος, μέτρο
γιὰ τὰ σιτηρά. Χωροῦσε 16
κιλά σιτάρι.

κούτοξ' τοῦ, κούτσουρο· τουρκ.
küçük· κόφι τοῦ κρέας στοῦ κου-
τούξ'. Ἴτς δὲ δὶ κόβ', κουτούξ'
εἶσι.

κούτσάξ' τοῦ, ἄγγιστρο σαμα-
ριοῦ.

κούξ' ἢ, γωνία, ἀρχ. κόγχη.

κρέχτους, ἐπιθ., τραγανός· ἔφα-
γα κρέχτα κινάδα.

κρίνα ἢ, κουτί· ἢ κρίνα δὲν ἔξ'
ζάχαρ'.

κρόσ τοῦ, κρόσσι.

κρότους οὐ, ἀρχ. κρότος· ἀκού-
σ'κι ἕνας τραγός κρότους.

κρουαδίξ', κάνει κρού· ἀρχιθὶ
νὰ κρουαδίξ' οὐ κρούς.

κρου ἢ, κουνιάδα τῆς νύφης.

κφάρινα ἢ, κουφή· κφάρινα
γίγα μ' αὐτὸ τοῦ σέϊ ποῦ παιῖς.

Λ

Λάγαζα-χαβαθί, λαγκαδιανὸ
χορευτικὸ τραγοῦδι.

λάγαμα τοῦ, ἐξάρθρωμα· τοῦ κουρ-
τσούδι μ' πουδουκλώθ'κι κὶ λά-
γαξὶ τῆ μέση τ'ς. Κόσια κὶ
πάρει ἕνα ἀγὸ νὰ δ' πιρπατί-
ξουμι, γιὰ νὰ δυοῦμι ποῦ εἶμι
τοῦ λάγαμα.

λαλαγίτα ἢ, εἶδος τηγανίτας,
ἀπὸ τὸ ἀρχ. λαλάγγη· θὰ κά-
μου λαλαγίτις, τσ' ἀλυνήσ'κα.

λάλας οὐ, θεῖος ἀπὸ τὸν πατέρα.

λαλίβ' τοῦ, τσόκαρο· δῶδι μ' τὰ
λαλίβια νὰ πάον στ' γειτόν'σσα.

λάμια ἢ, ἀρχ. λάμια.

λαβουδὴ ἢ, εἶδος ἄγριου χόρτου,
εἰδικὸ γιὰ τροφῆ τῶν ἀρνιῶν
πήγνι νὰ κόψῃς λίγισ λαβουδές
γιὰ τ' ἀρουόδια.

λάπατον τοῦ, λάπατο· ἔει ποὺ
εἶδι, ἀκόμα στὰ λάπατα κατρῶς.
λαπκανίζον, τρώγω λαίμαργα·
τὰ ἀρουόδια, τὰ σαυμαδοῦδια
τὰ λαπκάνιξις.

λάτκα ἢ, πιθάρι γιὰ βούτυρο καὶ
τουρσί· φέρι τ' λάτκα ν' ἀλατί-
σουμι τ'ς πιπεριές.

λατκούδα ἢ, μικρὸ πιθαράκι γιὰ
γλυκό.

λαχανιάζον, κοντανασαινω, ἀσθμαί-
νω· γιὰ ὄγιες, τοὺν λαχάνιασι.

λαχταρῶ, λαχταρῶ· λαχταρῶ
νὰ φάον φασούλια μὲ δῖβρασμο.

λέον, λέγω, ἀρχ. λέγω.

λέρα ἢ, ἀκαθαρσία.

λέκν' τοῦ, λεκάνη.

λημόρ' τοῦ, μνημοῦρι· δὰ σὶ κά-
μον τοὺ λημόρ.

λιλίτσ' τοῦ, κομμᾶτι γυαλί· μὴ
βατήης τὰ λιλίτσια.

λιξουράδα ἢ, λιχουδιά· χτά-
ζον πάλι λιξουράδις σὶ ἔστειλι
ἀνιφάσ'.

λιξούρ'ς οὐ, λαίμαργος· τί πον-
λὸ λιξούρ'ς ποὺ εἶδι;

λιούβα ἢ, πῆλινο βαθὺ πιάτο.

Πιριποῦ δροσουόλια μου

παρακάλ'τι τοῦ Θιὸ

γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ βροχή

μιὰ βροχή βασιλικιά

δῶ στὰ στάρια, στὰ κριθάρια

στὰ λιανὰ τὰ παρασπόρια.

Βάρις-βάρις τοὺ πιρὸ

λιούβις-λιούβις τοῦ κρασὶ

κάθι στάχν κὶ κιλὸ

κάθι κούρβον κὶ μιτρό.

λιστι τοῦ, εἶδος ψαριοῦ.

λιφτόκαρον τοῦ, φουντοῦκι.

λιφτοκαρὸν ἢ, φουντοκιά.

λιχνιστήρ' τοῦ, δικράνι μὲ τέσ-
σερα-πέντε «χαχάλιο», δάχτυλα·
Μὲ τὸ λιχνιστήρι γυρίζουν στὸν
ἀλωνισμό τὸ τριμμένο ἄχυρο.

λιχνός οὐ, ἀδύνατος, λεπτοκα-
μωμένος.

λιχούδ' τοῦ, μωρὸ· νύφη μ' ἔκαμι
λιχούδ'.

λουγγούρ'ς οὐ, τεμπέλης· δγέ τονν,
μουρῆ, τοὺ λουγγούρ' πῶς κά-
θιτι;

λουγιουρνάον, ὄλο γυρίζω.

λουκάδα ἢ, μαγειρεῖο· πῆγαμι
σ' δ' λουκάδα.

λουλάζ' τοῦ, χρώμα.

λουβοουρίζον, τρώγω πᾶμι σ'
τ'ς Σαλονίτζ' νὰ λουβοουρίζουμι
λίγον.

λούρδα ἢ, μυζήθρα.

λουρνά, μαλακά· τί θρὲ θύκα
ἔφαῖς κὶ λουρνὰ τὰ βγάεις;

λούσκα, ψαροφάγος· αὐτὸ σὰ λού-
σκα μὲ φαίνιτι.

λούτα, μούσκεμα· λούτα ἔγινι.

λुकαντζούρ'ς οὐ, αὐτὸς ποὺ
ἔχει γλυκιά γεύση· τί λουκαν-
τζούρ'ς ποῦ εἶδι;

M

μαγράνα, τίποτα· ξανὰ κὶ γῶ
δὰ σὶ στείλων μαγράνις.

μάδα ἢ, στρογγυλὴ πλάκα ποὺ
παίζουν τὰ παιδιὰ.

μαζώχρον, μαζεύω· τί μουρῆ
μαζώχκητι οὐλῖς ἰδῶ μέσα, γά-
μον δὰ κάμνιτι;

μάϊτάπ' τοῦ, κοροϊδία· ξιστόη-
 σις τί μαϊτάπια σὶ ἐπιξί;
 μαϊταπτοσῆς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ
 κοροϊδεύει· Βαλτζιανοὶ εἶνι τέ-
 τοιοι μαϊταπτοσῆδισ.
 μακάρ', εἶθε.
 μακάτ' τοῦ, στρωσίδι· τουρκ.
 makat.
 μακρά, ἐπίρρ., μακρέα· μακρὰ πάει
 τὸν σκ'νὶ (παροιμία).
 μαλάξ' τοῦ, ἀρσενικὸ βουβαλάκι·
 σὰ μαλάκ', βρε πιδί, μ' ἀλείφκεις!
 μαλάτσκα ἡ, θηλυκὸ βουβαλάκι.
 μάλε ἡ, μάνα.
 μάνι-μάνι, ἐπίρρ., γρήγορα· φέρο-
 τον μάνι-μάνι.
 μάδαλους οὐ, ἀρχ. μάνδαλος,
 ξύλο μὲ ἐγκοπή γιὰ νὰ κλείνη
 ἀπὸ μέσα, ἢ πόρτα· ξιμαδάλουσι
 τῆ βόρτα.
 μαδάρα ἡ, ἄνω-κάτω· τὰ ἔκαμς
 μαδάρα.
 μαδαράκ'ς οὐ, κακοντυμένος·
 μαδαράκ'ς εἶδι.
 μαξοῦλ' τοῦ, ἐσοδεῖα· τουρκ. mah-
 sul· τ' ἀβέλ' ἔχ' καλὸ μαξοῦλ'
 φέτους.
 μάξους, ἐπίρρ., ἐπίτηδες· μάξους
 σὶ εἶπα ἔτσ'.
 μαράξ' τοῦ, στενοχώρια· τουρκ.
 maraz· τὸν τρώει τὸν μαράξ'.
 μαραζιάρ'ς οὐ, μαραζωμένος.
 μασάλ' τοῦ, παραμῦθι· τουρκ. ma-
 sal· τί μασάλια εἶνι αὐτὰ ποῦ
 μὶ λές;
 μαστραβάς οὐ, δοχεῖο νεροῦ.
 βάλι λίγον νερὸ στοῦ μαστραβά
 νὰ πρῶν.
 μάτ' τοῦ, 1) μάτι· μὶ πόνισι τοῦ
 μάτ'. 2) βασκανία· ἔσκασι ποῦ

μάτ'.
 ματάν' τοῦ, ξυνόγαλο.
 ματιάζου, βασκαίνω· οἶλον μα-
 τιάζιτι τοῦ λιχοῦδι μ'.
 ματόκλαδου τοῦ, βλέφαρο, ἀρχ.
 βλεφαρίς.
 ματσάλου ἡ, σκούπα τυλιγμένη
 μὲ προβιά γιὰ τὸ ἄσπρισμα.
 ματσιορόκος οὐ, γάτος.
 ματσούδ' τοῦ, γατάκι· τί μουρῆ,
 δὲ σ'κόθ'κεις χαροῆ, τὰ ματσού-
 δια σ' σὶ βύζιναν;
 ματσούξ' τοῦ, παλούκι.
 μαχμουρλῆς οὐ, κατσούφης,
 κακοκέφαλος· μαχμουρλῆς μὶ
 φαίνισι.
 μετελίξ' τοῦ, πεντάρα, πεντά-
 λεπτο.
 μέτσκα ἡ, ἀρκούδα· νὰ σὶ πατήσ'
 ἡ μέτσκα νὰ ξιλαφρώης.
 μηνίγγ' τοῦ, μηλίγγι.
 μιιάζου, ὁμοιάζω· μίαις πονλὸ
 μὶ τ' μάνα σ'.
 μί, μίτ, πρόθ., μέ· μὶ τοῦ Πασκάλ'
 ἦρθα· κὶ μίτ αὐτὸν θὰ φύου.
 μιρούσ' τοῦ, μεροκάματο· δὲ
 χτάζ' νὰ δ' βάλ' πονθενὰ νὰ δ'-
 λέψ' γιὰ νὰ βγάλ' κανένα μιρούσ';
 μιθοκκλιάρ'ς οὐ, μεθυσμένος·
 οὐ μιονκκλιάρ'ς τ' μύτη τ' δὲ
 χτάξ'.
 μιλιόν' τοῦ, ἑκατομμύριο· ἰταλ.
 milione.
 μισάλα ἡ, τραπεζομάντηλο.
 μισάλ' τοῦ, ἀτομικὴ πετσέτα φα-
 γητοῦ.
 μισαλούδα ἡ, πονηρός· ἄ, τί
 μισαλούδα εἶδι;
 μισίρο τοῦ, καλαμπόκι· φέτους
 τοῦ μισίρ' μας τράνιφι.

- μιθίρκα ἢ, κοῦρκος· *δγιέ τονν*
σὰ μιθίρκα φουσκών'.
 μιθίτ'ς οὐ, μεσίτης.
 μλίνα ἢ, τυρόπιτα· ἔκαμα μιὰ
 μλίνα *σῆμιρα!*
 μ'νὶ τοῦ, γυναικεῖο αἰδοῖο· *τῆς*
μάνας σ' τοῦ μ'νί.
 μόλαβουζ, ἐπίθ., ἤσυχος, ἀτά-
 ραχος.
 μουζαβίρ'ς οὐ, σπιούνος.
 μουζαβίρον ἢ, σπιούνα· *πονλὸ*
μουζαβίρον εἶνι.
 μουκαέτ'ς, ἀπρόθυμος, ἀδιάφο-
 ρος.
 μουκαϊτιά ἢ, ἀδιαφορία· *ἴτς*
μουκαϊτιά δὲν ἔ'εις.
 μουλόχα ἢ, μολόχα, ἀρχ. μολόχη.
 μουλύφ' τοῦ, μαῦρο μολύβι.
 μουλφίζου, ἀπρίζω· *για τ'*
Πασκαλιά δὰ μουλφίσου τοῦ
σπίτ'.
 μουλώνον, σιωπῶ, ἀρχ. μυλλῶ
 ἢ μυλλαίνω· *μούλοννι, μουρῆ,*
πλιά!
 μουρμουλίζου, τρομάζω· *μουρ-*
μουλίξ' τοῦ λιχούδ' νὰ κομ'θῆ.
 μουρδάρ'ς οὐ, ρυπαρός.
 μουρδαρεύον, λερώνω.
 μουσάδρα ἢ, ντουλάπα γιὰ τὰ
 στρώματα.
 μουσαφιρ' - οὐδάς οὐ, δωμά-
 τιο ὑποδοχῆς· *στρωῶσι τοῦ μου-*
σαφιρ' οὐδά.
 μουτζα-μουτζατάρκα, τὸ
 παιγνίδι, τὸ «κρυφτό».
 μουτλακ, ἐπίρρ., σίγουρα, δίχως
 ἄλλο· *μούτλακ θὰ γίν' δ'λειά σ'.*
 μουτθινου τοῦ, μικρὸ παιδί·
πάρ', μουρῆ, τοῦ μούτθινου
νὰ κάμον καμιὰ δ'λούδα.
- μουτθκα ἢ, μούρη· *μιὰ μούτσα*
ποῦ ἔκαμς!
 μουχαβέτ' τοῦ, κουβέντα· ἔκα-
 μαμι *μουχαβέτ.*
 βάδατι τοῦ, μεσότοιχος ἀπὸ ξύ-
 λινες πῆχεις· *τουρκ. bagdati'*
βούλουσ' δρόπα 'ποῦ τοῦ βα-
δατί.
 βαϊράκ' τοῦ, σημαία· *τουρκ. bay-*
rak.
 βακλάς οὐ, κουκί.
 βαλδούρ' τοῦ, μηρός· *τί δὰ δ'*
ἀφίκον τ' θυγατέρα μ' νὰ δείχν'
τὰ βαλδούρια τ'ς στοῦ κόσμου;
 βαλδίξα ἢ, κουνιάδα τοῦ γαμ-
 προῦ.
 βαβάκ' τοῦ, βαμβάκι.
 βαβαλίζου, μιλῶ· *τί βαβαλίεις;*
 βάβαλον τοῦ, σκουπίδι· *φύσηξι*
ἀέρας κι σῆγκουσι ἀναμουζάλ' κι
σ'έφκι στοῦ μάρ' τοῦ βάβαλον.
 βαβόγρου ἢ, παλιόγρια.
 βάβου ἢ, γριά· *σλαβ. babo.*
 βαξίς' τοῦ, φιλοδώρημα· *τουρκ.*
bahşis.
 βάπλιακους οὐ, τὸ πουλι ὁ ψα-
 ροφαγᾶς· *δγιέ τονν τοῦ βά-*
βλιακον!
 βάρα ἢ, γούρνα μὲ νερό· *σλαβ.*
bara.
 βαρδαβίτσα ἢ, μικρὰ κερατοει-
 δῆ ἐξογκώματα τοῦ δέρματος
 ποῦ βγαίνουν στὰ χέρια.
 βάριμ, ἐπίρρ., τουλάχιστο· *τουρκ.*
bari' νὰ μὶ τύχινι τοῦ λαχείου
μ' βάριμ!
 βαροόδα ἢ, μικρὴ γούρνα μὲ
 νερό· *φύει ἀπ' τῆ βαροόδα.*
 βαρδάκ' τοῦ, στάμνα· *τουρκ.*
barbak' φέρι μ' τοῦ βαρδάκ'

- νά πγῶ νιρό.*
βαρδακούδα ἢ, μικρὴ στάμνα.
βάστρα ἢ, μελίγκρα· τοῦ ἐπιασι
βάστρα τοῦ πουσταν'.
βαδάλλ'κους, ἐπιθ., ὠμός, δυσκί-
 νητος· *βαδάλλον* πράμα εἶνι.
βατζιάς οὐ, τὸ μέρος τῆς κα-
 πνοδόχου ποῦ προεξέχει τῆς
 στέγης· *βούλουσαν τρύπας* ποῦ
 τὸν βατζιά.
βάτσις οὐ, ἀδελφός.
βαχίρ' τοῦ, τὸ μέρος τῆς καπνο-
 δόχου ποῦ εἶναι μέσα στὸ σπίτι·
πήρι φοντιά τοῦ *βαχίρ'*.
βέλιο, λένε τὸ ἄσπρο βόδι.
βέλικιμ, ἐλπίζω· *βέλικιμ* θὰ γίν'
 αὐτὸ ποῦ θέλου.
βεβεβρέξ' τοῦ, εἶδος παντα-
 λιοῦθ.
βιρδές οὐ, κουρτινα· τουρκ. perde·
καπνίσ'καν βιρδέδης.
βιξιρῶ, ἀποκάμνω, βαρύνομαι
 τουρκ. bezmek.
βίκας οὐ, ταῦρος· τοῦ *βίκα* τοὺν
σφάλ'σα στοῦ *τονκάτ'*.
βιλιτζιξ' τοῦ, βραχιόλι· τουρκ.
 bilezik· *πουλὸν κ'δούν'ζαν* τὰ *βι-*
λιτζικια τ'ς.
βιλβίδ' τοῦ, στραγάλι.
βιβέρκα ἢ, σπόρος χαρουπιοῦ.
βινὰς οὐ, σπίτι· *χέρ'* δὲν *ἔβαλι*
κὶ ξέγειρι οὐ *βινὰς*.
βιδέλλ' τοῦ, φόρος.
βιδσκα ἢ, γουρούνα· *κουτζιά μ'*
βιδσκα μὴ *γίγεις*.
βιτιζον, τελειώνω· *βίτσι* τοῦ
φουμί.
βλαστρώνον, ξαπλώνω· *ἀδγιέ*
τονν, *βλαστρώθ'κι* ἀπὸν *κάτ'*
ἀπὸν τὸν *νίσκιον* σὰ *βέης*.
- βόι* τοῦ, ἀνάστημα· τουρκ. boy.
βόι ποῦ ἔριξι!
βόλλ'κους, ἐπιθ., ἄφθονος, εὐρύ-
 χωρος· *ἔχουμι βόλλον* *κρασί*.
βόρα ἢ, θύελλα, κακὸ τοῦ πέρασε.
βόρτζ' τοῦ, χρέος· τουρκ. borç·
τοῦν πλήρουσα τοῦ *βόρτζ'*.
βόσκους, ἐπιθ., χαλαρός· *βόσκα*
βῆρα τ' *δ'λειά*.
βόχα ἢ, κακοσμία.
βουγιατίζον, χρωματίζω· *βου-*
γιάτσα τοὺν *οὐδά*.
βουγιονδροούξ' τοῦ, ζυγὸς τοῦ
 ἄλετριοῦ.
βούκουμα τοῦ, μπουκιά· *ἔφαγα*
τραχανὰ μὴ *βουκώματα*.
βούβαρους οὐ, εἶδος κανθάρου,
 ἀρχ. βομβυλιός· *τοῦ κεφάλι μ'*
βουβαροὶ γιόμουσι ἀπὸν τ'ς
φουνῆς *κὶ* τ'ς *τῆριδης*.
βουβές οὐ, ρεπούμπλικα· σὰ *Φρό-*
γους μὴ *εἶθι* μὴ *τοῦν* *βουβές* σ'.
βουβούξ' τοῦ, μπουμπούκι, ἀρχ.
 κάλυξ.
βουβουλαδίζον, παρατρόγω·
μὴ φίληψαν *κὶ* *βουβουλαδίσκα*.
βουβούφκα ἢ, τὸ ψημένο σπυρὶ
 τοῦ καλαμποκιοῦ· *πῶς* τὰ *σκάν'*
τὰ *λόια* τ' *σάν* τ' *βουβούφκα!*
βουδραξ' τοῦ, ἀγριοχορτο ἀγ-
 καθωτὸ· *πάρι* *κεῖνα* τὰ *ξηρὰ* τὰ
βουτράκια.
βουρανι τοῦ, διάφορα χόρτα
 ψιλοκομμένα καὶ βρασμένα πολὺ
 νὰ γίνουν *χυλός*. Σερβίρονται
 περιχυμένα μὲ ὠμὸ ἢ *καμένο*
λάδι.
βουρι τοῦ, σωλήνας θερμάστρας·
 τουρκ. bogru.
βουρσοόξ' τοῦ, παλιόπαιδο· *μάλι*

πλιά τί *βουρσούκια* εἶναι αὐτά!
βουσκαίνου, χαλαρώνω.
βούτ' τού, μερί: τουρκ. but.
βουχαθί τού, κόκκινο φουστάνι.
βουχτανιά ἢ, γροθιά: *δώστον*
 κι ἀπὸ μ'ένα καθόσις *βουχτα-*
νιές.
βράτ'μους οὐ, στενὸς φίλος:
 βουλγ. bratim.
βρέ, μόρ. κλητικό.
βρουστάρ' τού, τὸ μπροστινὸ
 μέρος τοῦ σαμαριού.

N

ναλέτκους, ἐπίθ., κακός: *ἄ, βρέ*,
ναλέτκον πιτ'νάε'.
νάμ τού, κατόρθωμα: δὰ θὶ πῶ ἔνα
νάμ πὸν ἔκαμι *Λιένκον*.
νειρεούμι, ὄνειρεύομαι: *ῆές*
νειρεόκα πὸν θὶ φ'λοῦσα.
νήλιους οὐ, ἥλιος: *χάθ'κι* *νήλιους*,
νύχτουσι.
νήσκιους οὐ, ἥσκιος: *νήσκιουσι*
σ'ν ἀλλοῦδα.
νήσκιουμα τού, φάντασμα: δὲ
χτάζ' τὰ *μουῖρα* τ' πὸν *γίγι*
σὰ *νήσκιουμα*;
νησκόζ, ἐπίθ., νηστικός: *νησκόζ*
εἶμι *θήμιρα*.
νιβαίνου, ἀνεβαίνω.
νιγάζου, σκαλιζώ, ἀνακατώνω:
νιέγαζι τ' *φουτιά* στοὺν *οὐτζιάκι*
σ' κὶ *βάμι* τοῦ *τζισβὲ* *νὰ* *πιούμι*
κανένα *καφούδ'*.
νικατόνου, ἀνακατώνω: τί *νι-*
κατόν'ς;
νισιάν τού, στόχος: *πᾶμι* *νὰ* *οί-*
ξομι στοὺν *νισιάν*.
νισιαδῶ, σκοπεύω: *καλὰ* *νισιάν-*
τσι.

νιφαλός οὐ, 1) ἀφαλός, ἀρχ.
 ὄμφαλος: *νιφαλός* τ' *πουνεῖ*. 2)
 γλυκὸ νηστίσιμο. Φύλλα τυλι-
 γμένα καὶ στρωμένα στοὺν *ταψί* *κυ-*
κλικά μὲ ἄρκετὸ *σιρόπι* καὶ *λάδι*.
νοικοκροοί οἱ, νοικοκυραῖοι:
νοικοκροοὶ *ἀνθρώπ'* *ἱμεῖς*.
νοουρά ἢ, οὐρά.
νοουλόζ, ἐπίθ., νερούλος: *νοου-*
λόζ *γίγι* *τραχανάς*.
νύπρους οὐ, ὕπνος: *νύπρους* *μὶ*
λείπ'.
νυστέρο' τού, νυστέρι, ἀρχ. *νυ-*
στέριον: *δῶσι* *μὶ* *τοῦν* *νυστέρο'*
νὰ *κόφουμι* *τοῦν* *βέτ'νον*.
δαγιαδῶ, στηρίζομαι: τουρκ. da-
 yandim.
δαηλίξ' τού, νταηλίκι, παλικά-
 ριά: τουρκ. dayilik.
δαήζ οὐ, παλικάρας: τουρκ. dayi.
δάϊμα, ἐξάντληση: *ἔπαθα* *δάϊμα*.
δάλ' τού, κλαδί: *κόφι* *κεῖνα* *τὰ*
δάλια.
δαλαβέρο' τού, δοσοληψία: ἰταλ.
 dareavere: *πολλά* *δαλαβέρια*
ἔεις.
δάμκα ἢ, λεκέζ, κηλίδα: *τοῦν* *που-*
κάμ'σου *σ'* *οἶλον* *δάμκις* *εἶναι*.
δαβλάς οὐ, συγκοπὴ: τουρκ. dam-
 la: *τοῦν* *ἤρθι* *δαβλάς*.
dadanas οὐ, ρεζίλι: *dadana* *γί-*
γα *σὰ* *δομιγλαβα*.
δάδη ἢ, ἀδελφή.
δαορίζου, δωρίζω: *πολλά* *δάρισι*
ἢ *νόφ'*.
δαουραδῶ, δυναμώνω: *δαουράντ'σι*
τοῦν *δαμάλ'*.
δαψάνα ἢ, δαμιτζάνα.
δίνσκιο, ἀνεπτυγμένο, ζωηρό.
διρέξ' τού, δοκάρη: *ἄ,* *διγέ* *τουγ*

ἀκέρειον διρέξ' μὴ ἔγινι.
διρλικιόνον, τρώω· *διρλικουσίς*;
διρμόν' τού, μεγάλο κόσκινο.
διρμουρνίζον, κοσκινίζω μὲ τὸ
 διρμάνι.
δλγγαδιάζον, ἰσιώνω· *νά δλω-*
γαδιάκς λίγον τὸν *κουρμί σ'*.
δουμάν' τού, καπνός· τουρκ. du-
 man.
δουμανιαάζον, βάζω φωτιά·
δός' τον δουμάν'.
δουβέξ' τού, ξύλινο γουδί.
δουναμάς, ἐπίρρ., ἄνω-κάτω·
μάνα μου, τί σπít' *δουναμάς*
εἶνι αὐτό;
δουδουλές, μούσκεμα· *δουδου-*
λές ἔγινα.
δουρβάς οὐ, μικρὸς σάκος· τουρκ.
 torba.
δουρβάνα ἤ, ξύλινο κυλινδρικό
 δοχεῖο, πού χτυποῦν τὸ γάλα·
ἔλα νὰ σὶ δώσον ματάν' σήμιρα
δουρβάν'σα.
δουρῆ, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ χτυ-
 πητὸ κόκκινο χρῶμα.
δουσέξ' τού, στρωῖμα· *ρίξι* τοῦ
δουσέξ' *νά πλαγιάσου*.
δουσμάν' οὐ, ἐχθρός· *μουρῆ,*
Ρίνκον *δουσμάνον* *τί κασμέρια*
εἶνι αὐτὰ πὸν κάμνεις;
δράβαλα τὰ, φασαρίες· ἰταλ. tra-
 vaglio.
νρχτερεύον, ἀγρυπνῶ· *πόφι* θὰ
νχτερέψουμι.

Ξ

ξέχουρα, ἐπίρρ., χωριστά· *ξέχου-*
ρα κάθονάι.
ξιθ'μαίονον, ἀνακουφίζομαι· τού
τᾶπα κὶ *ξιθύματα*.

ξικόπ'κα, λύθηκα· *ξικόπ'καν* οὐ-
 λοι *νά γιλοῦν*.
ξιπαϊάζον, κρυώνω πολὺ· *ξιπαϊ-*
σα *ἴπὸν τοῦ κρούου*.
ξιπάτουμα τού, τελεία κατα-
 στροφή.
ξιπατουμός οὐ, τελεία κατα-
 στροφή.
ξιπουπρίσκα, ξεπρίστηκα· *ξι-*
πουπρίσκι βούζα τ'.
ξιρατιξ' τού, ἐμετός· *εἶλα* *ξιρα-*
τιξ' σήμιρα.
ξιστό'ησα, *δίπ* *ξιστό'ησα*.
ξιφτίζον, μαδῶ· *ξέφτ'σι* ἢ *σκοου-*
τέλλα.
ξλίξ' τού, τὸ ξύλο πὸν ἀνοίγουν
 τὰ φύλλα γιὰ τὶς πίτες· *δέσι* τοῦ
χαλβᾶ *στοῦ ξλίξ'* *νά κάμουμι*
χλάτσκα.
ξόγουμα τού, ἐξόγκωμα.
ξόδια, δὰ *χουρέψ'ς* *κὶ τὰ μάτια σ'*
κὶ τὰ ξόδια σ' (παροιμ. φράσις).
ξόδιασμα τού, ξόδεμα.
ξυστρι τού, ἐργαλεῖο πὸν ζυ-
 νουν τὰ ζῶα.

Ο

ὀλνοι, ἐπίθ. καὶ ἄντων., ἀρχ. ὄλος.
ὀμνιους ἐπίθ., ἀρχ. ὀμοιος.
ὀρνια ἤ, κόττα, ἀρχ. ὄρνις· *ᾶ,*
κουσιάξ'τι *τόρα* *σὰ χούλαβις*
οἰρνίθις.
ὄσνοι, ἄντων., ἀρχ. ὄσος.
Ὀύβρια ἤ, Ἑβραία· *σάν* *Ὀύβρια*
φονιάξ'.
Ὀύβριος οὐ, Ἑβραῖος.
ὀμίλω, ὀμιλῶ, ἀρχ. ὀμιλία· *τί,*
ἠρέ, *σᾶς* *πειράξι* *σᾶς* *πὸν οἰμίλ-*
σα;
οῦβα, ἐπίρρ., κρίμα· *οῦβα,* *τί ἔπαθι*

Λιένκου;

- ὄβιοῦ τοῦ, πύο· ἀρχ. ἔμπυος.
 οὐμίτιζοῦ, περιμένω· ἀποὺ δένα,
 ἡρὲ καλό μ', δὲν οὔμιτζα νὰ
 κουρκοτιάσ' κι τοῦ δ'κό σ'.
 οὐδάς οὐ, δωμάτιο· τουρκ. oda·
 κούρτσα τὰ κάδρα στοὺν οὐδά.
 οὐδούδ' τοῦ, μικρὸ δωμάτιο.
 οὐρθά-κουφτά, ἐπίρρ., καθαρά·
 ξηγήθ'κα οὐρθά-κουφτά.
 οὐριξάτοῦς οὐ, αὐτὸς ποὺ ἔχει
 ὄρεξη· οὐριξάτοῦς μι εἶδι 'πόψι.
 οὐρμάν' τοῦ, δάσος· τουρκ. orman.
 οὐροῦμοῦς, ἐπίθ. δυνατός· σκα-
 λώνουδι ἕνας μι τοὺν ἄλλων σὰν
 οὐροῦμα πιτ'νάγια.
 οὐροσύης οὐ, γουρσοῦζης, ἄτυ-
 χος, κακός· τουρκ. uğur-suz·
 ξέρ'ς ἀμὰ τί οὐροσύης ἀνθρου-
 πους εἶνι;
 οὐροσούσ'κα τά, γουρσοῦζικα·
 κείνα τὰ οὐροσούσ'κα τὰ οὐρ-
 νίθια σ' πλάνταξαν 'ποὺ τοῦ
 προῦτ'ησκά.
 οὐρεταλίξ' τοῦ, συνεταιρικό·
 τοῦ χουράφ' τοῦ ἔχουμι οὐρετα-
 λίξ'.
 οὐροτόνουμι, ντύνομαι· οὐροτόθ'-
 κι νὰ πάη στή χαρά.
 οὐστάς οὐ, χτίστης· πάρι, ἡρὲ
 καλό πιδί, αὐτὸ τοῦ μισάλ' κι
 δώστον στοὺν οὐστά.
 οὐτζιάξ' τοῦ, ἔστια· τουρκ. ocak·
 ρίξι ξύλα στοὺν οὐτζιάξ'.
 οὐχτρος οὐ, ἐχθρός· ἀρχ. ἐχθρός.
 ὄψ'μα, ἐπίρρ., ἀργά· ὄψ'μα ἔβαλα
 τὰ βοστανία.
 ὄψ'μοῦς, ἐπίθ., ἀργά· ὄψ'μον τοῦ
 ἔχου τοῦ μισόρ.

Π

- πααίνοῦ, πηγαίνω· τί πααίν'ς
 πέρα-δῶθι;
 παζάρ' τοῦ, ἀγορά· τουρκ. pazar·
 τὴν Τρίτ' ἔχουμι τοῦ παζάρ'.
 παζαρεῦοῦ, συμφωνῶ· τοῦ πα-
 ζάριφα τ' ἄλλογον.
 παιτσιὰ ἢ, χούφτα.
 παλαβόνου, τρελλαίνω, ἀπογοη-
 τεῦω· τοὺν παλάβονδης.
 παλαίξοῦ, ψάχνω· τόση ὥρα πα-
 λαίξ' θηγατέρα σ'.
 παλάξ' τοῦ, χηνόπουλο.
 παλάντζα ἢ, ζυγαριά· βενετ. ba-
 lanza.
 παληγοῦριά ἢ, παρηγοριά.
 παληγοῦρῶ, παρηγορῶ· μι ἦρθαν
 τόσα βάσανα κι ποιὸς μι πα-
 ληγόρ'σι;
 παλοῦξ' τοῦ, παλούκι· ἕκατδης
 ἡροσά μ' σὰ παλοῦξ'.
 παναῦρ' τοῦ, πανηγύρι, ἀρχ. πα-
 νήγυρις· κι σὺ μωρὴ Λιένκου
 στοὺν παναῦρ';
 πάννα ἢ, 1) κομμάτι ὕφασμα ποὺ
 καθαρίζουν τὸ φοῦρνο· 2) σπάρ-
 γανο.
 παντεχαίνοῦ, περιμένω· σὶ παν-
 τύχια κι δὲν ἤρτις.
 παπάξια τὰ, τράπουλα· δὲ χόρ-
 τασαν πλιά νὰ παίξ'ν παπάξια
 οὔλ' δὴ μέρα.
 παπαδόβλα ἢ, χαμόμηλο.
 παπάτκα τά, παπούτσια κλειστά
 μπροστά.
 παπλιάκ'ς οὐ, γέρος.
 παραμαλιάδα ἢ, ὑπερκούραση·
 παραμάλιασα οὔλ' δὴ μέρα.
 παραπαρήσιους, ἐπίθ., περιτ-

τός· παραπανήσιους εἶμι.
 πα ρ α π ό ρ τ' τοῦ, μικρὴ πόρτα·
 δέβκι 'πὸν τὸν παραπόρτ'.
 πα ρ α σ τ α ί ν ο υ, παριστάνω· πῶς
 νὰ στοῦ βαραστήσον;
 πα ρ α ν τ ἰ δ α ἤ, κρόταφος· ἴ, μου-
 ρή πῶς τοῦ χτύπ'σι σ' βαραντί-
 δα τοῦ τέκνον!
 πα ρ ά φ ο υ ρ ο υ ς, ἐπιθ., παράφο-
 ρος, εὐερέθιστος.
 πα ρ μ ά κ ῶ τοῦ, κάγκελο· μὴν ἄ-
 κωνδῆς στὰ παραμάκια· θὰ πέ'ης.
 π ά ρ σ' μ ο υ τοῦ, ἔσοδο· δὲ χουρ-
 ταίν'ς 'πὸν πάρσ' μου.
 πα ρ τ ά λ' τοῦ, κουρέλι· τουρκ. par-
 tal· ἔ, ἠρέ, πιδί μ', τὰ παρτάλια-
 ῆς τὰ ροῦχα σ'.
 πα ρ τ α λ ι ά ρ' οῦ, κουρελιάρης.
 πα σ ά λ' μ α τοῦ, ἐπάλειψη.
 πα σ ι α λ ο ὔ τ' κ α α ὐ γ ά, πρόχειρο
 φαγητό. Σπάζουν αὐγά μέσα σὲ
 νερό πού βράζει. Τὰ περιχύ-
 νουν μὲ τσιγαρισμένο βούτυρο
 καὶ κόκκινο πιπέρι· σήμιρα ἔ-
 χουμι πασιαλούτ'κα αὐγά.
 πα σ π ά λ' ἤ, ἄρχ. πασπάλη.
 πα σ π α λ ἰ ζ ο υ, πασπαλίζω.
 π ά σ τ ρ α ἤ, καθαριότητα· μιγάλ'
 πάστρα ἔχ'.
 πα σ τ ρ ε ὑ ο υ, παστρεῦω, καθαρίζω.
 πα σ τ ρ ι κ ά, ἐπίρρ., καθαρά.
 πα σ τ ρ ι κ ό ς, ἐπιθ., καθαρός.
 πα τ' μ α σ ι ά ἤ, πατημασιά.
 πα τ ο ὔ ν ν α ἤ, πέλμα· τί τραῆς
 πατοῦνης ἔ'εις;
 πα τ σ ι α β ρ ο σ ὄ δ α ἤ, ξεσκονό-
 πανο· πάρι κὶ δὴν μιὰ πατσια-
 βροῦδα νὰ παστρέψουμι τ'ς οὐ-
 δάδεις.
 πα τ σ ι α λ ἰ κ ι α τ ά, τὴ κορδόνια

τοῦ σῶβρακου πού δένουν στὰ
 πόδια.
 πα τ σ ἰ τοῦ, κεφάλι· πὸν τ'ς τι-
 κνάει κὶ κατεβάξ'· τὸν πατσί τ'ς
 τέτοια μονραφέτια;
 π έ ρ λ α ἤ, πουτάνη· ἄ, αὐτὴ τὴ
 πέρλα ποιὸς τὴ λουγαριάξ';
 π έ ρ' σ', ἐπίρρ., ἄρχ. πέρυστι.
 π έ τ' ν ο υ ς οῦ, πετεινός· πιᾶσι
 τοῦ βέτ'νου νὰ τοὺν σφάξουμι.
 Π έ φ τ' ἤ, ἄρχ. Πέμπτη.
 π έ φ τ ο υ, πέφτω, ἄρχ. πίπτω· νὰ
 χτάης νὰ μὴ πέφτ'ς.
 π ι δ ε ὑ ο υ, βασανίζω· πιδεύκα που-
 λὺν στὰ νιάτα μ'.
 π ι δ ἰ τοῦ, παιδί, ἄρχ. παιδίον· ἠου-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχῃσι τοὺν πιδί.
 π ι δ ι μ ά ρ α ἤ, στενοχώρια· που-
 λές πιδιμάρις ἔ'εις.
 π ι ζ ο ῦ λ' τοῦ, πεζούλι, λιθόχτι-
 στο κάθισμα στὴν αὐλή.
 π ι κ α σ ά μ ι ν ο υ ς οῦ, ἐκεῖνος πού
 τὰ ξέρει ὄλα, ὁ πολύξερος.
 π ι λ ι σ τ έ ρ' τοῦ, περιστέρι.
 π ι π ι λ ἰ ά ἤ, στάχτη· κώλους σ'
 δὲν πιάν' πιπιλιά.
 π ι ρ ά τ' οῦ, ξύλινο δοκάρι πού
 περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ παραστάδα
 στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀσφαλίξη
 ἀπὸ μέσα ἢ πόρτα· βάλι τοῦ δι-
 ράτ' στὴ βόρτα.
 π ι ρ β ά ξ' τοῦ, περβάξι, ἢ πλαϊνὴ
 σκαλιστὴ σανίδα τῆς ἀστρέχας·
 τουρκ. pervaz· ἔσπασι τοῦ πιρ-
 βάξ' ἀπ' τὴν ἀστριχιά.
 π ι ρ γ ι ό ν' τοῦ, πριόνι, ἄρχ. πρίων.
 π ι ρ ἰ δ ρ ο υ μ ο υ ς οῦ, περιδρομος,
 ἄρχ. περιδρομος· ἔφαῖς ἔνα βιρ-
 δρομον.
 π ι ρ κ ἰ τοῦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-

μνης Λαγκαδά.
 πιροούν' τού, πιρούι, ἀρχ. περόνη.
 πισμανεύον, μετανοιώνω· τουρκ.
 pişman + κατάλ. -εύω· δὲ πισμαν-
 εύον γι' αὐτὸ πὸν ἔκαμα.
 πιστιμάλ' τού, πιστιμάλι, πε-
 τσέτα προσώπου· φέρι τὸν πι-
 στιμάλ' νὰ σφουξτῶ.
 π'κάμ'σου τού, πουκάμισο.
 πλάβα ἢ, βάρκα λίμνης· ἀπὸ τὸ
 βουλγ. ρ. plavam (=πλέω).
 π'λάδα ἢ, πουλάδα, νεαρὴ κότα.
 πλαστο τού, καρβέλι ψωμί· τὰ
 ἔβγαλιν τὰ πλαστὰ ἵπὸν τὸν
 φούρον!
 πλιβριτόμμα τού, πλευρίτω-
 μα· πλιβριτόθ'κα δῆμιρα.
 πλιβρίτ'ς οὐ, πλευρίτης, ἀρχ.
 πλευρίτις.
 πλιβριτόνον, κρυώνω.
 πλιβρό τού, πλευρό, ἀρχ. πλευ-
 ρόν· μὴ πόνισι τὸν πλιβρό.
 πλιθί τού, ἀρχ. πλινθίον.
 πλιμόν' τού, πλεμόνι, ἀρχ. πνεύ-
 μων.
 πλιξούδα ἢ, πλεξίδα.
 π'λοούδ' τού, πουλούδι, κοτόπου-
 λο· οὐ κονκαρτζιάς ἔφαῖ οἶλα
 τὰ π'λούδια μ'.
 πλοούζ' τού, ξύλινο ἄλετρι.
 πνιματ'κός οὐ, πνευματικός,
 ἀρχ. πνευματικός.
 πονδηρόν, τρικλοποδιζῶ· μὴ πό-
 δηρις.
 ποιός, ἀντων. ἐρωτημ., ἀρχ. ποῖος.
 πόμ'να, ἀπόμεινα· κόσια πόμ'νις.
 πόντζ' τού, πόντζι, ρακί βρασμέ-
 νο με ζάχαρι καὶ μαυροπίπερο
 γιὰ τὸ κρυολόγημα.
 πορδοὺς οὐ, πορδίη.

πόταπους -η -ου, ἀντων. ἐρωτ.,
 ποῖός τις· πόταπους εἶνι;
 πουγάλια ἐπίρρ., σιγά· πουγά-
 λια πιρπάτα.
 πουγιατά ἢ, τὸ μέρος τῆς αὐ-
 λῆς ποὺ δένουν τὰ ζῶα τὸ κα-
 λοκαίρι· δέσι τὰ ζῶα σ' βο-
 γιάτα.
 πουδαρκὰ τὰ, οἱ πρόμοχοι τοῦ
 τσιακμᾶ.
 πουδονκλώνον, πεδικλώνω·
 πὼς πιρπατοῦσι πονδονκλώθ'κι
 κὶ ἔπισι.
 πουκλουπίσον, ἀναποδογυρίζω·
 γάλια δὰ πονκλονπίσ' ἢ πλάβα.
 πουμα ἢ, ζέστη· μιγάλ' πουμα
 ἔκαμι δῆμιρα.
 πουξιμάδ' τού, παξιμάδι.
 πουπά ἢ, μικρὴ λειτουργιά ποὺ
 μοιράζουν τὰ Ψυχοσάββατα.
 πουπάρα ἢ, μικρὰ κομμάτια ψω-
 μοῦ μέσα σὲ ζωμὸ φαγητοῦ.
 πουρλίδ' τού, ἐξογκωμένο μάτι·
 ἀν ἔστον ἰκεῖ δὰ στὰ βγάλων
 τὰ πουρλίδια σ'.
 πουρλόζ' τού, μάτι· δὲ χτάεις τὰ
 πουρλόκια σ'.
 πουφκα ἢ, ψέμα· πουφκις μᾶς λέν.
 πουφνίζον, κλάνω· οῦφ, πού-
 φνιῆς.
 πουφνοὺς οὐ, κούφια πορδίη.
 πούφι, ἐπίρρ., ἀπόψε· ἴπὸν δὰ ἔρ-
 τονν.
 πουσκανίζον, καταβρέχω· που-
 γάλια μὴ πρσκανίσις.
 πουέκνα ἢ, μελανὰ στίγματα.
 πουίγα ἢ, παγίδα ποὺ πιάνουν τὰ
 πουλιά.
 πουρνίξ' τού, ἀφούσκωτο ζυμαρί·
 κάτ' μοῦτρα εἶχι, σὰ πουρνίξ'.

π ρ ο υ β ο υ δ ῖ ζ ο υ, κατευοδώνω.
 π ρ ο ὕ ν α ἤ, βατόμυρο.
 π ρ ο υ ν ι ᾶ ἤ, βάτος.
 π ρ ο υ σ ᾶ ν α μ α τοῦ, ξερὸ ξυλάκι,
 φρύγανο.
 π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο υ τοῦ, προσκέ-
 φάλο, ἄρχ. προσκεφάλαιον· βᾶ-
 λ ι σ τ ο ῦ π ι δ ο ῦ δ' π ρ ο υ σ κ ἔ φ α λ ο ν.
 π ρ ο υ σ φ ὄ λ' τοῦ, προσφῶλι, αὐ-
 γὸ πού μένει στὴ φωλιά.
 π ρ ὄ φ τ α σ' ἤ, φάϊ λίγουν γιὰ προ-
 φτασ'.
 π υ κ ν ᾶ δ α ἤ, ψιλὴ σήτα.
 π ὕ ρ α ἤ, ζέστη· ἄναψι τοῦ οὐτζιάξ'
 νὰ πάροουμε μὰ πύρα.
 π ὕ ρ ο υ μ α τοῦ, ζέσταμα.
 π υ ρ ο υ σ τ ι ᾶ ἤ, πυροστιά.

Ρ

ρ α κ ῖ τοῦ, οὐζο· τουρκ. rakî· φέρι
 μ α ς δ ν ὸ ρ α κ ῖ ᾶ.
 ρ ᾶ μ μ α τοῦ, κλωστή, ἄρχ. ράμμα.
 ρ ᾶ τ ῥ α ἤ, κρεμυδοφάγος.
 ρ ᾶ χ' ἤ, ράχη, ἄρχ. ράχις.
 ρ ι β ὸ λ' τοῦ, περιστροφο· ἄμᾶν αὐ-
 τὸς παλαβός, θὰ τοῦ τσιατίσ'
 τοῦ ριβόλ'.
 ρ ο υ δ ᾶ ν' τοῦ, ρουδάνι, ἀνέμη· ρου-
 δ ᾶ ν' σ ῖ π ᾶ ε ἰ σ ῆ μ ι ρ α.
 ρ ο υ θ ο ὗ ν' τοῦ, ρουθούνι, ἄρχ.
 ῥ ῶ θ ω ν.
 ρ ο υ δ α β ῖ τ σ α ἤ, μάλλινη κλω-
 στή· 'κείνη ξέρ' μοννάχα 'ποὺ
 ρουδαβίτσις.
 ρ ο υ χ α λ ῖ ζ ο υ, ροχαλίζω. ρουχα-
 λ ῖ ε ἰ ς π ο υ λ ὸ σ τ ο ῦ ν ῶ π ν ο υ σ'.
 ρ ο υ χ ᾶ λ' τ ζ μ α τοῦ, ροχάλισμα.

Σ

σ α γ ᾶ ν' τοῦ, μεταλλικὸ βαθὺ πιάτο·

τουρκ. sahan.
 σ α κ α τ λ ῖ ᾶ' τοῦ, ἀναπηρία.
 σ α κ ᾶ τ' ς οὐ, ἀνάπηρος· τουρκ.
 sakat.
 σ ᾶ λ' τοῦ, σάλιο· μὲ πῆραν τὰ σά-
 λ ι α σ'.
 σ ι α λ ῖ ᾶ ᾶ' τοῦ, σαλιγκάρι.
 σ α λ ῖ ᾶ ρ' ς, ἐπίθ., ἐπιπόλαιος· σα-
 λ ῖ ᾶ ρ' ς γ ῖ γ ι ς.
 σ ᾶ λ μ α τοῦ, λεπτὸ ἄχυρο.
 σ α λ τ α ν ᾶ τ' τοῦ, ἐπίδειξις· τί σαλ-
 τ α ν ᾶ τ ι α ε ἴ ν ι α ῦ τ ᾶ;
 σ α μ ᾶ ρ' τοῦ, σαμᾶρι, ἄρχ. σάγμα.
 σ α μ α ρ ᾶ δ' κ ο υ τοῦ, σαμαράδικο.
 σ α μ α ρ ᾶ ς οὐ, σαματοποιός.
 σ α μ α ρ ο υ σ κ ὸ τ' τοῦ, ἀπὸ τὸ
 οὐσ. σαμᾶρι καὶ σκουτί.
 σ α μ α ρ ὶ ο υ ν ο υ, σαμᾶροσ' τοῦ γα-
 δ ο ῦ ρ' ν ᾶ τ ο ῦ φ ο υ ρ τ ῶ σ ο υ μ ι.
 σ ᾶ μ α τ', σὺνδ., σάμπως· σάματ'
 ἤθιλι νὰ τοῦ κάμ'.
 σ α μ ο υ β ῖ λ ι α ἤ, ξωθιά.
 σ α ρ α δ ο ῦ δ' τοῦ, μικρὴ λειτουρ-
 γιά.
 σ α ρ ῆ, λένε τὸ βόδι μὲ τὸ χτυπητὸ
 κίτρινο χρῶμα.
 σ α ρ μ ᾶ ς οὐ, ντολμαδάκι· τουρκ.
 sarma· σῆμιρα ἔφαγα ἔνα σαρμά.
 σ β ῶ, σβήνω.
 σ ἔ ῖ α τ ᾶ, πράγματα.
 σ ἔ λ λ α ἤ, λατιν. sella.
 σ ἔ ν α, ἄντων.
 σ ἔ δ α β ο υ ς οὐ, ξανθός.
 σ ἔ ρ ν ο υ, σέρνω.
 σ ῆ μ ι ρ α, ἐπίρρ., ἄρχ. σήμερον.
 σ ῆ μ ι ρ' ν ὸ ς, ἐπίθ., σημερινός.
 σ ῆ τ α ἤ, πυκνὸ κόσκινο.
 σ ῖ, πρόθ. σέ.
 σ ι α γ ῖ ᾶ ᾶ' τοῦ, χοντρὸ μάλλινο
 ὕφασμα· τουρκ. sayak.

- σια δῶ*, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐδῶ.
σιακάτ', ἐπίρρ., πρὸς τὰ κάτω.
σιάκας οὐ, ἀνόητος.
σιακάς οὐ, ἀστεῖο· *πουλῆς σιακάδης* λῆς.
σιακεῖ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
σιαμάρ' τοῦ, χαστούκι, μπάτσος· *μούλουνι μὶ δὲ δώσου κανά σιαμάρ'*.
σιαματὰς οὐ, θόρυβος· *τουρκ. samata* ἔ, *ὅρῃ πιδί μ' τί σιαματὰς εἶνι αὐτός 'ποὺ δὴ θένα*;
σιαμι τοῦ, μαῦρο γυναικεῖο κεφαλομάντηλο μὲ κρόσια καὶ ἄνθη.
σιαπάρν', ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐπάνω.
σιαπέρα, ἐπίρρ., πρὸς τὰ πέρα.
σιασίξ'ς οὐ, ἀλλήθωρος· *σιασίκα χιτάξ'*.
σιασκίν'ς οὐ, χαζός· *δίπ πλιὰ σιασκίν'ς γίγεις*.
σιαστιζόν, τὰ χάνω.
σιασιάλ'ς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ξέρει τί λέει· *τί μουρῆ δὲν ἀδρέπισι νὰ λῆς τέτοια σιασιάλ'κα λόια στοὺν ἄνθρουπον*;
σιβαίνον, εἰσβαίνω, μπαίνω.
σιβδάς οὐ, ἔρωτας· *τουρκ. sevda*· *δὲ χτέπ'σι οὐ σιβδάς στοὺν κιφάλ'*.
σιιρ τοῦ, περίπατος· *πᾶμι στοὺ δούρ*.
σινί τοῦ, στρογγυλὸ χάλκινο ταψί· *τοὺ καλαίτσα τοὺ σινί*.
σιδίζον, λυώνω· *μὶ δίν'τεις δ' ψυχούδα μ'*.
σιρβέτα ἡ, χρωματιστὸ μαντήλι τῆς μύτης.
σιρμέτ'κους, ἐπίθ., πρόθυμος.
σίρεκα ἡ, μικρὸ ψάρι τῆς λίμνης Λαγκαδά, σὰν τὴ γόπα.
σιρβέτ' τοῦ, σιρόπι.
σιφέρ' τοῦ, ταξίδι· *στοὺ σιφέρ' ἦσουν*;
σιόϊκα ἡ, σουγιάς.
σιονβές οὐ, ὑποψία· *ἔχου σιονβὲ γι' αὐτόν*.
σιονβιίζουμι, ὑποψιάζομαι· *τί τοὺν σιονβιίζιῖσι*;
σιόδο τοῦ, μουνί.
σκάκαλους οὐ, ἀκρίδα· *γιόμουσ' τοὺ χονράφ' ἀπὸν σκακάλ'*.
σκαμνί τοῦ, χαμηλὸ κάθισμα.
σκανιάζον, στενοχωροῦμαι· *ποὺν λὸ μὶ σκάνιασι δῆμιρα*.
σκαντζούλα ἡ, μοῦρο, σκάμνο· *δγιέτι σκαντζούλις ἀραπούδια!*
σκασιάρ'ς οὐ, ἀλαφρός.
σκέπ' ἡ, ἀρχ. σκέπη· τὸ γυναικεῖο μαντήλι τοῦ κεφαλοῦ.
σκέπασμα τοῦ, σκέπασμα.
σκέψ' ἡ, ἀρχ. σκέψις.
σκιένουμι, σιχαίνομαι· *νὰ χιτάης κὶ νὰ σκιενίσι*.
σκιπάρ' τοῦ, σκεπάρνι, ἀρχ. σκέπαρνον.
σκουρδόπανον τοῦ, γυρίνος.
σκουρτέλλα ἡ, τὸ καλὸ γυναικεῖο παλτό, φοδραρισμένο μὲ γούνα.
σκουτίδα ἡ, σκοτάδι· *σκουτίδα εἶνι ὄξου*.
σκουτιδιάζ', νυχτώνει· *σκουτιδίασι πολὺ*.
σκουτούρα ἡ, φροντίδα· *ἔχου πουλῆς σκουτούρις στοὺ κιφάλι μ'*.
σκουφούνια τά, οἱ μάλλινες χοντρές κάλτσες ποῦ πλέκονται στὸ χέρι.
σκρόφα ἡ, πρόστυχη, λατιν. scrofa.

- σμούχρα ἢ, σούρωπο.
 σμούχρα ἄι, σουρούσωσε· σμούχραδῖ· στοῦ σπιτῖ· νὰ πᾶς γιατί δὰ δὲ πάρονν σαμουβίλις.
- σβουρίζου, μιλιῶ· οὔ, τί πουλὸ πὸν σθοουρίζῖ;
- σνίβασκιὰ ἢ, ἄρραβωνιαστικιά.
 σνίβασκὸς οὐ, ἄρραβωνιαστικὸς.
- σνίβασμα τοῦ, ἄρραβῶνας.
 σνόμεατος οὐ, συνονόματος.
- σδράνια τὰ, ἐσώρωχα· τὰ ἄπλουδῖς τὰ σδράνια;
- σσυγλὶ τοῦ, σουβλί·
 Δὲν δὲ πρέπει, μούρῖ, Μαρούδα, δὲν δὲ πρέπει ἰργατίνα.
 Μοῦ δὲ πρέπει σουβασκίνα γιὰ νὰ κάθῃσι στῖ ἀνωῖα, ἔρ στῖ ἀνωῖα, στὰ κατώῖα κὶ νὰ τρωῖς ἀρνια φημένα κὶ κριάρια σσυγλισμένα.
- σσυκάκῖ· τοῦ, δρόμος· τουρκ. sokak.
- σσυλοούκῖ· τοῦ, ἀναπνοή· σσυλοούκῖ δὲ μῖ ἄφῖκι νὰ πάρονν δῆμιρα.
- σσυνοοῦμαι, συεννοοῦμαι.
- σσυρβάτα ἢ, τυρόγαλο.
- σσυργιούνῖ· τοῦ, ἐξορία· τουρκ. sürgün.
- σσυρδῶ, ρίχων μὲ δύναμη μακριά· σούρτθι δῖ· κατροουλιὰ τῖ.
- σσυρροτξήσου, συνήγορος· ἄενα σσυροτξή δὰ δὲ βάλομι;
- σσυρτοούκῖς οὐ, ἀλήτης· τουρκ. sürtük· δγιέ τονν τοῦ σσυρτοουκλιμέ· οὔλον σσυρτίξῖ· κὶ δὲ κάθιτι.
- σσυστὰ, ἐπίρρ., ἀρχ. ὀρθῶς.
- σσυστὸς ἐπίθ., ἀκέριος.
- σσυφράς οὐ, χαμηλὸ τραπέζι· τουρκ. sofra.
- σπαρτίνα ἢ, χοντρὸ σκονί· φέρι τῖ σπαρτίνα νὰ κάνομι κούνια.
- σπιντζάρῖ· τοῦ, σπουργίτης· χτῖπῖσα ἔνα σπιντζάρῖ.
- σπιρτουλόγους οὐ, καμινέτο· βάλι τοῦ τξισβὲ στοῦ σπιρτοουλόγου.
- σπληνιάρῖς οὐ, σπληνιάρης.
 σπούζα ἢ, κομπρέσα· βάλι στοῦ πιδοῦδῖ· μιὰ σπούζα.
- σταλαχίξουμι, λαχαράω· νὰ χτάης κὶ νὰ σταλαχίξῖσι σαλιάρῖ.
- στημόνῖ· τοῦ, ἀρχ. στημόνιον.
 στῖλιάρῖ· τοῦ, ραβδί, ἀρχ. στειλῆος.
- στοίβα ἢ, σωρός· στοίβα εἶνι τὰ ξύλα.
- στοιχίξου, στοιχίζω, ἀρχ. στοιχίζω· πόσον δὲ στοιχῖσι ἢ φούτα;
- στοίχῖμα τοῦ, στοίχημα· πόσον στοίχῖμα ἔβαλις;
- στοιχῖματίξου, στοιχηματίξω.
 στὸλῖσμα τοῦ, στόλισμα, ἀρχ. στόλισμα.
- στοούκῖ· τοῦ, βλάκας· ἄμ τέτοιον στοούκῖ· πὸν εἶσι;
- σσυβῶνονο, φράξω τρύπα· τῖς σσυβουσα τῖ δρούπα.
- σσυόπουμα τοῦ, μὲ σσυόβουῖς μὲ τὰ λῶῖα σῖ.
- στόφα ἢ, καλὴ γυναικειὰ ποδιὰ· ἰταλ. stoffa· μάλι, μουρῖ, τί στόφα πὸν ἔχῖ;
- σσυράβ, ἐπίρρ., ὄχι ἴσια· σσυράβ νὰ κάτσης κὶ ἴσια νὰ οὔμιλις.
- σσυράβῶνονο, σσυράβουδῖ τοῦ ζνῖ-

χιμί.
στρέγον, ἀνέχομαι, συμφωνῶ, ἀρχ.
στέργω· θά στρέξομαι.
στρίγλα ή, κακόψυχη γυναίκα.
στρουμώχρον, στενοχωρῶ, πιέ-
ζω· ἄσχημα μὲ στρουμόνξι.
στρουσίδι· τοῦ, στρωσίδι, ἀρχ.
στρῶσις.
στ'χιὸ τοῦ, δαιμόνιο· τοῦ βιὸ
παντρεῦ· τοῦ στ'χιὸ (παροιμία).
σὺβρασ' ή, σύβρασις, κρεμύδια
ψιλοκομμένα καὶ ροδοκοκκινι-
σμένα στὸ λάδι μὲ κόκκινο πι-
πέρι. Μὲ τὴ σύβραση περιχύ-
νουν τὸ μπουρανί, τὴ φασολάδα
καὶ τὸ βραστὸ κολοκύθι.
συχίσι· κα, ἔπαθα σύγχιση.
συνδέομαι, μνηστεύο-
μαι.
συνδιδόμενος οὐ, ἀρραβωνιασμένος.
συνδύς οὐ, ἐπιδημία· μὲ ποννάει
βούζα· συνδύς εἶνι.
σὺρτ'ς οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μα-
ζεύουν σωρὸ τὸ ἀλωνισμένο σι-
τάρι.
σφαλνῶ, κλείνω· σφαλίσ'κισ στοῦ
σπίτ' σ', σὰ νὰ εἶδι καμὰ χα-
νούμισα.
σφάχτ'ς οὐ, πόνος στὰ πλευρά·
ἔχον ἓνα σφάχτ' στοῦ πλιβρό.
σφύρα ή, σφυρίχτρα· νὰ μὲ φέρ'ς
καμὰ σφυροκούδα ἀπ' τ'ς Σα-
λοννίξ'·
σχασιὰ ή, ἀηδία.
σχορνῶ, ἀρχ. συγχωρῶ· γιὰ κελί-
νον ποῦ ἔκαμῖς σὶ δχορνῶ.
σχόριον τοῦ, συχώριο.

T

ταβὰς οὐ, στρογγυλὸ ταψί· τουρκ.

tavan· δῆμιρα ἔκαμα τσιρόνια
στοῦ daβὰ.
τάϊ τοῦ, μικρὸ ἄλογο.
ταῖν τοῦ, φαγητὸ ζῶων.
ταμάμ, ἐπίρρ., ἀκρίβως· ταμάμ πι-
νήδα κιλὰ εἶνι.
ταμαχιάρ'ς οὐ, πλεονέκτης·
τουρκ. tamahkar.
ταξιράτ, βάσανο· ἀμὰν ταξιράτ
ποῦ μὲ βροῆκι.
ταράξ' τοῦ, χορτοσυλλέκτης, τὸ
χτένι τῶν κηπουρῶν.
ταραχίζομαι, ταραζομαι, μὲ
πιάνει ταραχή, ἀρχ. ταρασσω·
κονσιάζ'ιτι, ταραχίς'κι ή Πίνκον.
τάσ' τοῦ, κύπελλο. τουρκ. tas.
τασιάξ' τοῦ, ἀρχίδι.
τασλαδίζον, ἀπολαμβάνω· ἄφ-
κιμε νὰ τασλαδίσομαι λίγον κὶ
μεῖς οὐ κοινομάδης.
ταχιά, ἐπίρρ., αὔριο, ἀρχ. ταχέα.
τειάφ' τοῦ, θειάφι, ἀρχ. θειόν.
τειαφιζον, θειαφιζῶ.
τέκ'ια, μονά.
τέκνον τοῦ, τέκνο, ἀρχ. τέκνον.
τέλ' τοῦ, σύρμα· τουρκ. tel.
τέντζιρ ή, χύτρα· τουρκ. tencere·
γύρισι ή τέντζιρις κὶ βροῆκι
τοῦ καπάξ' (παροιμία).
τέτοιν ή, θεία.
τέτοιονς, ἀντων., τέτοιους εἶνι.
τζιάλιακα τά, ἔντερα· ἀν δὶ πα-
τήσον σὶ βγάλον τὰ τζιάλιακα.
τζιάμ' τοῦ, γυαλί· τουρκ. cam.
τζιαμλίξ' τοῦ, χώρισμα μὲ γυαλί.
τζιάβα, χάρισμα, δωρεάν· τουρκ.
caba· τζιάβα ἔδουῖς τὰ καπνά.
τζιαβάης οὐ, ζωέμπορος· τουρκ.
cambaz.

- τ ζ ἰ γ α β ἑ λ' τοῦ, μικρὸ παιδί· κα-
 θένα τσαδούρ' δὰ κάμ'ς νὰ βάλ'ς
 μέσα τὰ σκασιάρ'κα τὰ τζιγα-
 βέλια σ'.
- τ ζ ἰ κ α τ α, παίρνω στὴν πλάτη· πά-
 ρη τοὺ παιδὶ τζῖκατα.
- τ ζ ἰ σ β ἑ ς οὐ, μπρίκι νέγαξι τ' φου-
 τιά στοὺ οὐτζιάκι σ' κὶ βάλι τοῦ
 τζισβὲ νὰ πιοῦμι καθένα καφούδ'.
- τ ζ ἰ ὀ μ, ἄφαντος· τζιὸμ νὰ γίν'ς.
- τ ζ ἰ ο υ β ἑ ς οὐ, μακρὺ πανωφόρι·
 τουρκ. cüppe.
- τ ζ ἰ ο υ β ο ὐ σ' τοῦ, συμπόσιο.
- τ ζ ἰ τ ζ ἰ ρ ὶ ὠ ν ο υ, καψαλίζω.
- τ ζ ' γ ἑ ρ ' τοῦ, σηκώτι· τουρκ. ci-
 ger· ἄμὰν τοῦ τζ' γέρι μ'.
- τ ἰ κ ν ἰ ζ ο υ, τεκνίζω, τεκνῶ παιδιὰ·
 ἴτς δὲ δικνάει τοῦ μναλό σ'.
- τ ἰ κ ν ἰ φ ἑ ἑ ς οὐ, ἄρρωστίαρης· τι-
 κνιφεζ'κον ἦταν τοῦ ἄλουγου.
- τ ἰ κ φ α ἦ, κεφάλι· ἴτς νιοννιὸ δὲ
 τῆς 'πόμ'κὶ σ' δίκα τ'ς.
- τ ἰ λ ὸ υ ς οὐ, τὸ ἰνιακὸ κόκκαλο.
- τ ἰ μ ἄ ρ ' τοῦ, περιποίηση· τουρκ.
 timar· τοὺν τράβηξα ἕνα τιμάρ'.
- τ ἰ μ α ρ ε ὐ ο υ, περιποιοῦμαι· τιμα-
 ρεῦον τὰ ζῶα.
- τ ἰ ρ ἰ ἄ ἑ ζ ο υ, ταιριάζω.
- τ ἰ φ τ ἑ ρ ' τοῦ, κατάστιχο.
- τ ' ν ἄ ζ ο υ, τινάζω.
- τ ο υ κ ἄ τ τοῦ, χώρος ποὺ κλείνουν
 τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι.
- τ ο υ β ἑ λ ' ς οὐ, ὀκνηρός· τουρκ.
 tembel.
- τ ο υ β ἰ λ ἰ ἄ ζ ο υ, τεμπελιάζω.
- τ ο υ β ἰ λ χ α ν ἄ ς οὐ, πολὺ ὀκνη-
 ρός· τουρκ. tembel-hane.
- τ ο υ π ἄ τ ὀ ' τοῦ, σβῶλος· σὰ του-
 πάτῃ' γίγι.
- τ ο υ π ο ὐ σ κ α ἦ, μακρὺ ραβδί με
- κεφάλι στὴ μιὰ ἄκρη.
- τ ο ὕ ρ ν α ἦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-
 μνης Λαγκαδά.
- τ ο υ ρ φ α δ ὸ ς οὐ, πρῶϊμος.
- τ ο υ τ κ ἄ λ ' τοῦ, ψαρόκολλα.
- τ ο υ τ ο ὕ φ κ α ἦ, φούντα.
- τ ρ α γ ' δ ὠ, τραγουδῶ.
- τ ρ α κ ἄ ζ ' τοῦ, σύρτης· σφάλισι
 βόρτα· βάλι κὶ τοῦ τρακάζ'.
- τ ρ α κ α λ ἄ κ ' τοῦ, ρόδα.
- τ ρ α ν ε ὐ ο υ, μεγαλώνω, ἀρχ. τρα-
 νός· εἶδι μυγάλους κὶ τρανός.
- τ ρ α ῆ ἑ ς, τρανές.
- τ ρ ἄ τ ο υ ς οὐ, διάστημα. ἰταλ. trat-
 to· δὲν ἔχον τράτον.
- τ ρ α χ ' λ ἰ ἄ ἦ, τραχηλιά, περιτύ-
 λιγμα τοῦ λαιμοῦ.
- τ ρ ἰ ν τ ζ α ἦ, 1) τὸ παιγνίδι ἢ τριά-
 ρα, 2) κακὴ ἔκβαση· τρῖντζα
 ἢ δ'λειά μας.
- τ ρ ο υ ῥ ο, ἐπίρρ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ.
 τρῖς (ἐπιτακτικά) καὶ ἐπίρρ. γύ-
 ρω· τί ἔρχισι τρονίρ;
- τ ρ ο υ ῥ ο ῶ, τριγυρνῶ.
- τ σ ἄ κ ν ο υ τοῦ, λεπτὸ ξύλο.
- τ σ α λ ἰ τοῦ, θάμνος.
- τ σ α λ ο κ ὀ π ο υ ς οὐ, ἐργαλεῖο ποὺ
 κόβουν τὰ τσαλιά, τοὺς θάμνους.
- τ σ α δ ο ὐ ρ ' τοῦ, τσαντήρι· ἐπιθι τοῦ
 τσαδούρ'.
- τ σ α ρ τ σ ἄ ρ α ἦ, μικρὸ παγούρι γὰ
 ρακί.
- τ σ β ἰ κ ' τοῦ, τσιμούρι· σὶ κὸλ'σι σὰ
 τσβίκ'.
- τ σ ἰ α κ ἰ ρ κ ο υ ς οὐ, ἐπίθ., μισώ-
 ριμος· τσιακίρκον εἶνι τοῦ καρ-
 πούζ'.
- τ σ ἰ α κ μ ἄ ς οὐ, τὸ δωμάτιο τοῦ
 ὀρόφου ποὺ προεξέχει, τὸ σα-
 χνισί.

*τσιαλδίξο*ν, καίω *τσιαλδίξ*αν
 τὰ γιννήματα.
*τσιαπλιακ*οὺς οὐ, πελαργός.
τσιατάλ' τού, διχάλα.
τσιαταλίνα-ματαλίνα, τὸ
 παιγνίδι «τίνος χέρι εἶναι ἀπά-
 νω».
*τσιατίξο*νμ, πειράζομαι, προσ-
 βάλλομαι· τουρκ. *çatşmak*.
τσιατμάς οὐ, ξύλινος τοῖχος·
 τουρκ. *çatma*· *φούσκο*σὶ οὐ
τσιατμάς.
τσιαχπίνα ἦ, ἄταχτη· τουρκ.
çarşkin· αὐτὴ ἢ *τσιαχπίνα* πον-
 λὰ παλούκια *β'δάει*.
τσίγκέλ' τού, ἀγκίστρι· τουρκ.
çengel.
τσίεργα ἦ, κουβέρτα μάλλινη
 πλουμιστή· *ἄπλου*σὶ *τῖς* *τσίε*ρ-
γίς.
τσίετα ἦ, ομάδα μεγάλων παι-
 διῶν, *tşeta*.
τσίεφλιον τού, φλούδα ἀπὸ αὐ-
 γό.
τσίϊνές οὐ, *σιαγόνα*· δὰ *σὶ* *σκί*-
σου τὸν *τῶνέ* σ'.
τσίικμάς οὐ, κλαδευτήρι.
τσίλιον, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ ψα-
 ρὶ χρῶμα.
τσίόκτσα, ἀπόκαμα.
τσίόμκα ἦ, μύτη.
*τσίονκτίξο*ν, ἀποκάμω.
τσίονμτσίόξ' τού, σουβλί· *'κεί*-
νις *πέτρις* πὸν τὸν *δρόμον* *μας*
*βγῆ*σαν *ἀπὰν* *σὰτ* *σιουμτσίόγια*.
τσίούρα ἦ, ποῦτσος.
*τσίουρβα*τξ ἦς οὐ, προύχοντας.
 τουρκ. *çorba-ci*.
τσίουρβάς οὐ, σούπα.
τσίουφλίξ' τού, τσιφλίκι.

τσίούφτ, ζυγά.
*τσίπλάκ'*ς οὐ, γυμνός· τουρκ. *çi-*
plak.
τσίριξ' τού, μαθητευόμενος· τουρκ.
çirak.
*τσίριξο*ν, βγάζω δυνατὴ φωνή,
 ἀρχ. *συρίζω*· *τί τῶρι*εἰς *ἔτσ'*·
τσίριλα ἦ, διάρροια· ἀπὸ τὸ ρ.
 τσιρλω· *τῶριλα* τὸν *ἔκονψι*.
τσίριους οὐ, ἄπαχο ξερό σκουμ-
 πρί· *σὰ τῶριους* *γίγεις*.
τσίρόν' τού, μικρὸ ψάρι τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ, σάν τὴ σαρδέλλα.
*τσίίτσο*ν τού, κολοδάχτυλο.
*τσίίτῶ*ν οὐ, τεντώνω· *δγιές* *του*ν
πῶς *τῶιτῶθ'κι*·
τσίίφνα ἦ, γκρινιέρα.
τσίονβάλ' τού, σακί· τουρκ. *çu-*
val.
τσίονκάλ' τού, πήλινη κατσαρό-
 λα. ἰταλ. *zucca* καὶ *κατάλ*. -*άλι*
φέρι τὸν *τσίονκάλ'*· *νὰ* *βάλου*μι
τὰ *φασούλια*.
τσίουρτσούλ' τού, κρόσι σὲ
 ὑφαντὸ τραπέζομάντηλο.
τσίουτσίοννιὰ ἦ, κουτσοουλιὰ.
τσίόχα ἦ, μάλλινο ὕφασμα.

Φ

φαγούδ' τού, φαγητό· *φαγούδ'*
ἔκαμα γὰ τὸν *βράδ'*· *ἔκλου*σα
*κάου*σα *φύλλα* κὶ *ἔκαμα* *μὰ*
πίτα *μὶ* *πρασούδια* κὶ *λίγα* *τσι-*
ρουνοῦδια.
φάϊ τού, φαγητό.
φάρα ἦ, γενιὰ· ἄλβ. *fara*· *μυγάλ'*
φάρα.
*φάρμασό*ντ'ς οὐ, ἰδιότροπος.
φασκιὰ ἦ, ταινία σπαργάνων· λα-
 τιν. *fascia*.

φάσκιουμα τοῦ, σπαργάνωμα.
 φασκιώνου, φασκιώνω, περιτυ-
 λίγω μὲ φασκιά.
 φέτους, ἐπίρρ. ἐφέτος.
 φένου, φεύγω.
 φιγγίτ'ς οὐ, φεγγίτης.
 φιτζάν' τοῦ, φλιτζάνι· τουρκ.
 filcan.
 φιτ'νός, ἐπίθ., φτεινός.
 φκέλ' τοῦ, δικέλλι, ἀρχ. δίκελλα.
 φ'λὶ τοῦ, φιλι, ἀρχ. φιλεῖν.
 φουλούδα ἢ, φωλιά.
 φουνη ἢ, φωνή.
 φουρκάλ' τοῦ, σκουπα· γὰ ὅτι
 μᾶς' τοῦ φουρκάλ' (κατάρα).
 φουρκάλῶ, σκουπίζω· φουρκάλ'-
 σα τοῦ σπῖτ'.
 φουριτζής οὐ, φούρναρης· τώ-
 ρα κὶ οἱ φουριτζήδεις δὲ ψή-
 ρουν πίτες.
 φουσκουδέδρ'ς οὐ, ὁ ἄερας
 ποῦ ἀνοίγει τὰ δέντρα τὴν ἀνοιξη.
 φούσκουμα τοῦ, προζύμι.
 φούτα ἢ, ὑφαντὴ ποδιὰ, καθημερι-
 νή· κατέβασι, μονρη τ' φούτα σ'
 κὶ φαίνονται τὰ βαλδούρα σ'.
 φράδα ἢ, σφεντόνα.
 φρίξ' ἢ, φρίξις, φρίκη, ἀνατριχί-
 λα· τοὺν ἔπιασι φρίξ'.
 φυγαρίτ'ς τοῦ, παπαρούνα· οὐ-
 λον φυγαρίτσια γιόμουσι τοῦ
 χουράφι μ'.
 φύλλατά, τὰ φύλλα ποῦ φτιάχνουν
 τὶς πίτες.
 φυλλὶ τοῦ, κομμάτι· δόσι μι ἔνα
 φυλλὶ καρπούζ'.
 φύρα ἢ, ἀπόβαρο.

X

χαβάν' τοῦ, σιδερένιο γουδί· τουρκ.

havan· δῶσι μι κείνου τοῦ χαβα-
 νούδ' γὰ σπάσου λίγου πιπε-
 ρούδ'.
 χαβὰς οὐ, σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ·
 τουρκ. hava.
 χαβοζα ἢ, δεξαμενὴ· τουρκ.
 havuz.
 χαγιατ' τοῦ, ὑπόστεγος διάδρο-
 μος, ἐξώστης· τουρκ. hayat' τοῦ
 χαγιατι μ' θέλει μούλφισμα.
 χάζ' τοῦ, εὐχαρίστηση· τουρκ. haz.
 χαζεβου, χάσκω.
 χαϊβάν' τοῦ, ζῶο. τουρκ. hayvan.
 χαϊλιάης οὐ, τεμπέλης· χαϊλιάης
 ποῦ τοῦ ἔχ'ς τοῦ μυαλό σ'.
 χαϊμαλὶ τοῦ, φυλαχτό, τουρκ. ha-
 mail.
 χαϊμανὰς οὐ, ἀδέσποτος.
 χαϊρ' τοῦ, εὐεργεσία, προκοπή· ἀπ'
 αὐτὴ τὴ δ'λειά δὲν ἔχ' χαϊρ'.
 χάιτας οὐ, χαζός· ἄει σκάθει χάι-
 τα κὶ ὅθ'.
 χάξ' τοῦ, δίκιο· μὶ ἔφατ' τοῦ χάξ'.
 χαλάτ' τοῦ, ἐργαλεῖο.
 χαλεβου, ζητῶ.
 χαλὲς οὐ, ἀποχωρητήριον· ἄλβ. hale,
 τουρκ. halâ.
 χαλιαχούτ'ς οὐ, κακοντυμένος.
 χαλίσκα, ἀληθινὰ· χαλίσκα εἶνι
 αὐτὰ ποῦ ὅτι λέου.
 χαλίσκουσ, ἐπίθ., ἴδιος, ὁμοίος·
 χαλίσκουσ εἶνι μὶ τοὺν ἀδιρφότ'.
 χαλκὰς οὐ, μετάλλινος γύρος, τὸ
 σιδερένιο ρόπτρο τῆς αὐλόπορ-
 τας· τουρκ. halka· βάλι γλειδαριὰ
 σ'τ'ς χαλκάδεις.
 χαβάρ' τοῦ, εἶδηση· τουρκ. haber·
 χαβάρ' δὲν ἔχ'.
 χαρά ἢ, γάμος, ἀρχ. χαρά. καλε-
 σμέν' εἶστι στὴ χαρά μας.

χαραγή ή, χάραγμα, αὐγή, ἀρχ.
χάραγμα.

χαράμ' του, ἄδικο· τουρκ. haram.

χαραμίζοι, ξεοδεύω ἀνώφελα.

χαραμοσφάησ οὐ, ἐκεῖνος ποὺ
τρῶει τὸ ἄδικο.

χαρτζιλίξ' του, μικρὸ χρηματι-
κὸ ποσό, γιὰ ἀτομικὰ ἐξοδα·
τουρκ. harz-lik.

χάρτσ του, ἄμμοκονία.

χάσκοι, καθαρὸ· χάσκον ψομί
νὰ πάρ'ς.

χατὰς οὐ, κακὸ.

χάχας οὐ, ἀνόητος· *δγιέ τονν του
χάχα πῶς γιλάει;*

χιδέξ' του, χαντάκι· *γιόμοσδι του
χιντέξ'.*

χιροὸν λ' του, χειρολαβή.

χλάτσκα ή, εἶδος παιγνιδιοῦ, ποὺ
παίζεται τὸ βράδυ τῆς τυρινῆς
Κυριακῆς.

χλιάρ' του, κουτάλι.

χλιάρα ή, στοματοῦ· *μι εἶσι μιὰ
χλιάρα!*

χλιαροὸδ' του, κουταλάκι.

χλιόσ, ἐπίθ., χλιαρός.

χ'νέρ' του, ἀπάτη, πάθημα· τουρκ.
hüner· *ἄ, μὰ χ'νέρ' ποὺ μὴ ἐπιξί!*

χόρτασ' ή, χορτασιά· *πόφι δὲν
ἔ'εις χόρτασ'.*

χοιζοὸρ' του, ἀνάπαυση· τουρκ.
huzur.

χούι του, συνήθεια, ἰδίως κακῆ·

τουρκ. huy· *τέτοιον εἶνι του
χούι τ'.*

χοιλήσ οὐ, δύστροπος· *δὲν κάμ'ς
μὴ αὐτόν· εἶνι χοιλήσ.*

χούλαβοις οὐ, τρελλός· *στά γι-
ράματα του χάν' καθένας του
μναλό τ' κὶ γίνιτι σὰ χούλαβοις.*

χοροατὰς οὐ, συζήτηση· *πᾶμι
στοὺ χορατά.*

χοροατεύου, συζητῶ.

χορσιάφ' του, κομπόστα.

χράξομαι, χρειάζομαι· *νὰ μὴ του
δὼξ'ς μὴ χράξιτι.*

χράμ' του, κλινοσκέπασμα.

χρεία ή, ἀποχωρητήριο, ἀρχ. χρεία·
ρίξι νιρὸ στ' χρεία.

Χριστοὺννα τά, Χριστοῦγεννα.

χτάζου, βλέπω· *τί χτάεις;*

χτικιὸ του, φθίση.

Ψ

ψαλίθρα ή, ἔντομο μὲ οὐρὰ σὰν
ψαλίδι.

ψιμματοὸρ'ς οὐ, ψεύτης· *οἶ!
ψιμματοὸρ'.*

ψιροόκια τά, τραχανάς μὲ νερὸ
τῆς στιγμαῆς.

ψίχα ή, ἀρχ. ψίξ.

ψοροοφότ'ς οὐ, παιδικὸ ἔκ-
ζεμα.

ψυχούδα ή, ψυχή, ἀρχ. ψυχή· *νὰ
qāmi πίτα ζιστή-ζιστή νὰ στο-
λώσ' ψυχοῦδα μας.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἄναγνωστοπούλου Γ., Περί τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιῶματι Ζαγορίου, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1915.
- Ἀνδριώτη Ν., Ἑτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1967.
- Ἀνδριώτη Ν., Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1953, σ. 101-108.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113-120.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145-150.
- Ἀραβαντινοῦ Π., Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον, 1909.
- Γεωργίου Χ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσσαλονίκη 1962.
- Θαβώρη Α., Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ι» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», 16 (1958-1959), σ. 189-202.
- Θαβώρη Α., Τὸ Βελβεντό. Ἱστορία τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ ἐτυμολογία του, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 173-195.
- Κοσμᾶ Ν., Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Δ' (1955), σ. 14-20.
- Κοσμᾶ Ν., Τὸ Ἠπειρωτικὸ λαϊκὸ σπίτι, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Ε' (1956), σ. 713-722.
- Κοσμᾶ Ν., Ἡ φορεσιά τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», Δ' (1958), σ. 433-440.
- Κοσμᾶ Ν., Λαογραφικὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 211-236.
- Κοσμᾶ Ν., Ὁ Λαγκαδᾶς (Ἱστορία-Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1968.
- Κυριακίδου Στ., Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐκ Γκιουμουλτζίνας Θράκης, «Λαογραφία» 2 (1910), σ. 427-432.
- Λίτσα Φ., Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Τριφυλιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐν Ἀθήναις 1968.
- Μπουντιῶνα Εὐθ., Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Νικολαΐδου Κ., Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.
- Παπαδοπούλου Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1927.
- Πέτσα Φ., Νιάουστα — Γλυτουνιαύστα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 81-93.
- Συμεωνίδου Χ., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 196-210.
- Συμεωνίδου Χ., Σαμαρίνα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 200-209.
- Τζαρτζάνου Α., Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1946.
- Τομπαΐδου Δ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Θάσου (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσοπανάκη Α., Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιῶμα, «Μακεδονικά», Β' (1941-1952), σ. 266-298.
- Τσοπανάκη Α., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», Δ' (1955-1960), σ. 374-382 καὶ Ζ' (1966-1967), σ. 77-80.
- Τσοπανάκη Α., Διαλεκτικὰ Μακεδονίας, «Μακεδονικά», Ε' (1961-1963), σ. 448-457.
- Φιλήντα Μ., Γλωσσογνώσις καὶ γλωσσογραφία ἑλληνικῆ, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναι 1924, τ. Γ', Ἀθήναι 1927.
- Φόρη Β., Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ι» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη 1956.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ μελέται, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1901.

RÉSUMÉ

Nicos B. Cosmas, Le dialecte de Langada (près de Thessalonique).

L'étude est basée sur une collection personnelle, que l'auteur avait fait pendant la décennie 1950-1960 quand'il était maître d'école populaire à Langada.

L'œuvre se divise en quatre parties: A la première, la phonétique, l'auteur discute le traitement des voyelles (développement, disparition, changements généraux, changement des atones *e* et *o* en *i* et *u* respectivement, disparition des atones *i* et *u*, y compris des «impures», c-à-d. de ceux qui proviennent de *e* et *o* resp., et assimilation) et celui des consonnes (développement, changement, métathèse, dissimilation et disparition). A la deuxième partie, la morphologie, il examine le nom en général (article, déclinaison des substantifs, des adjectifs, des numéraux et des pronoms) le verbe, les mots indéclinables, la dérivation et la composition. A la troisième, il examine la syntaxe. Suit la quatrième partie, qui donne le vocabulaire du dialecte.